

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Michael Škurka

**Právní odpovědnost lékaře za výkon povolání
v historických souvislostech**

Diplomová práce

Olomouc 2015

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Právní odpovědnost lékaře za výkon povolání v historických souvislostech“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 13. listopadu 2015

Michael Škurka

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych rád vyjádřil poděkování JUDr. Petru Dostálíkovi, Ph.D. za cenné rady, trpělivost, odborné konzultace a metodickou pomoc při vedení této práce. Rovněž bych chtěl poděkovat za jeho vstřícnost a praktické podněty při analýze podkladů pro realizaci této práce.

Obsah

1	Úvod	5
2	Počátky lékařství a právní odpovědnosti lékařů	8
3	Římské právo	11
3.1	Právní postavení lékařů v Římě.....	11
3.2	Odpovědnost lékaře a její podobnost s pozdějšími právními úpravami	13
3.3	Vliv římského práva na pozdější kodifikace	18
4	Lékařství a právo v období středověku a novověku	21
5	Odpovědnost a postavení lékaře v 19. a 1. pol. 20. stol.	24
5.1	Právní postavení lékaře	24
5.2	Disciplinární odpovědnost lékaře.....	27
5.2.1	Vývoj samosprávných lékařských spolků a jejich zákonné zakotvení.....	27
5.2.2	Sankční pravomoci komory v disciplinárním řízení a jejich komparace..	29
5.2.3	Disciplinární odpovědnost lékaře a soudní přezkum	31
5.3	Trestní odpovědnost lékaře	33
5.3.1	Trestné činy proti životu a zdraví.....	34
5.3.2	Trestní odpovědnost za ostatní trestněprávní delikty	37
5.4	Občanskoprávní odpovědnost	40
5.4.1	Úprava zvýšené odpovědnosti lékaře.....	40
5.4.2	Náhrada škody	45
6	Závěr	49
	Bibliografie	51
	Shrnutí	58
	Abstract	59
	Seznam klíčových slov – key words	60

1 Úvod

Lékařství je velmi starým a po většinu historie velmi váženým povoláním. Jedná se o profesi, při jejímž výkonu má být poskytována ochrana lidskému životu a zdraví, tedy jedněm z nejvyšších pomyslitelných hodnot vůbec. Mimořádnou hodnotu lidského života a zdraví si uvědomuje i současný zákonodárce, a to nejen v České republice ale i v řadě vyspělých západních zemí, když ochranu osobnosti člověka staví jako hlavní a nejdůležitější hodnotu, které poskytuje zvýšenou právní ochranu.¹ Proto vystupuje do popředí naléhavá potřeba právní regulace jednoho z nejzodpovědnějších povolání vůbec, a to tím spíše, když počet lékařů v posledních desetiletích výrazně stoupl. V roce 1928 bylo v celém Československu 7256 lékařů.² Dnes je to jen v samotné České republice téměř 7x více – k 31. prosinci 2013 bylo evidováno 40 619 lékařů.³ Navíc počet lékařských zákroků v důsledku pokroku lékařské vědy patrně stále stoupá. Jakkoli odborný a zodpovědný výkon povolání s sebou samozřejmě přináší rizika selhání, za která musí být ten, kdo se jich dopustil, veden k zodpovědnosti, což si občané zemí moderní rozvinuté demokracie stále více uvědomují. Jedním z průvodních jevů je skutečnost, že v posledních letech stoupá i počet stížností na lékaře, ačkoli procento stížností důvodných klesá.⁴ Stejně tak po revoluci dochází k dramatickému nárůstu občanskoprávních žalob na lékaře.⁵ I v oblasti trestního práva dochází k nárůstu trestních stíhání lékařů.⁶ Ještě nedávno v Česku podaná trestní oznámení výrazně převyšovala počet občanskoprávních žalob.⁷ V důsledku toho se řádná znalost a pochopení problematiky právní odpovědnosti lékaře jeví jako užitečná a potřebná. Autoři často rozebírají jednotlivé aspekty odpovědnosti lékaře ať již v rovině soukromoprávní či veřejnoprávní naučným způsobem tak, aby lékaři byli s to se v určitých případech v poněkud komplikované a rozsáhlé právní materii efektivně zorientovat. Při soustavném kladení

1 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 537-539 (s. 1040 s.)

2 HÁCHA, Emil a kol. *Slovník veřejného práva československého- svazek II*. 1. vydání. Brno: Polygrafia, 1932. s. 486

3 *Lékaři, zubní lékaři a farmaceuti 2013: Zdravotnická statistika*, Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2014. s. 13

4 VONDRÁČEK, Lubomír, KUČKOVÁ, Eva. *Stížnosti při poskytování zdravotních služeb*. e15.cz, 20. května 2013 [cit. 12. června 2015]. Dostupné na: < <http://zdravi.e15.cz/clanek/mlada-fronta-zdravotnicke-noviny-zdn/stiznosti-pri-poskytovani-zdravotnich-sluzeb-470439> >

5 PTÁČEK, Radek, BARTŮNĚK, Petr. *Etické problémy medicíny na prahu 21. století*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 62

6 SOKOL, Tomáš. Ublížení na zdraví způsobené zdravotnickými pracovníky. *Právní rádce*, 2005, roč. 13, č. 11, s. 45-48

7 ŠTEFAN, Jiří. *Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi*. 1. Vydání. Praha: Grada, 2005. s. 215

akcentu na aktuální praktické pojetí této problematiky však v literatuře dochází k absenci právně-filozofického, právně-teoretického a historicko-komparativního pojetí právní odpovědnosti lékaře.

Marcus Tullius Cicero výstižně prohlásil: „Dějiny jsou svědectvím časů, světlem pravdy, živou pamětí, učitelkou života a poslem minulosti.“⁸ Tato více než 2 000 let stará myšlenka neztratila nic na své pravdivosti ani v dnešní době, a to tím spíše, pokud jde o oblast jurisprudence. Díky zkoumání minulosti a historie právních předpisů je možno účinně porozumět současné úpravě, pochopit vzájemné souvislosti i jednotlivé instituty, docenit její systém a funkčnost a přirozeně také zamyslet se nad možnostmi změn a jejím zdokonalením do budoucna. Volba „komparativní úvahy historické“ v oblasti právní odpovědnosti lékaře za výkon povolání je na místě zejména „... při objasňování významu některých tradičních formulací přijímaných normotvůrcem ze starších úprav.“⁹ Právě k tomu rozbor právní odpovědnosti lékaře za škodu způsobenou výkonem povolání v historických souvislostech povede. Sledováním úplných počátků toho, kde se právní odpovědnost lékaře v rámci lidské společnosti zrodila, toho, jak ji povznesl jeden z nevlivnějších a nejdůmyslnějších právních systémů v historii lidstva – římské právo – a konečně jak na tuto problematiku nahlíželo právo na českém území v 19. stol. a poč. 20. stol., pomůže dojít ke komplexnímu chápání této problematiky. Zajisté bude obohacující v souvislostech sledovat odpověď na zásadní otázky, které si právní teorie klade nejen při zkoumání této problematiky, a to sice:

1. Do jaké míry jsou historické právní úpravy odpovědnosti lékaře použitelné v moderním světě?

2. Kde a v čem lze vliv historických právních norem a institutů odpovědnosti lékaře v platném právu sledovat?

3. Jak velké změny a úpravy muselo moderní právo v oblasti odpovědnosti lékaře oproti minulosti provést?

Logickými hypotézami pro komparaci a hodnocení právního vývoje odpovědnosti lékaře za výkon povolání v tomto směru jsou předpoklady:

1., že právní řády modernější se často nechávají inspirovat právními systémy a institucemi právních řádů starších.

2., že právní řády modernější, tj. blíže k současnosti, i přes svou určitou inspiraci z historie právní normy starší překonávají.

8 PLACHETKA, Jiří. *Velká encyklopedie citátů a přísloví*. 1. vydání, Praha: Academia, 1999. s. 98

9 OSINA, Petr. *Teorie práva*. Praha: Leges, 2013. s. 139

Průběžnou analýzou a komparací právních úprav v jejich logických souvislostech bude dosaženo odpovědí na zásadní otázky a ověření hypotéz. Tímto způsobem bude také možno zhodnotit případné možnosti vylepšení právní úpravy do budoucna a osvětlit tak praktickou hodnotu poznání historických pramenů práva v oblasti odpovědnosti lékaře za škodu způsobenou výkonem povolání.

2 Počátky lékařství a právní odpovědnosti lékařů

První zmínky o skutečně seriózním výkonu lékařského povolání pocházejí přibližně z roku 2700 př. n. l. z ekonomicky i kulturně na svou dobu velmi rozvinuté oblasti Mezopotámie, kde jistý lékař jménem Lulu vykonával lékařskou praxi ve městě Ur.¹⁰ Historická hodnota rozvinutého lékařství Sumerů z těchto dávných dob záleží nejen ve skutečnosti, že lékařství ve starověké Mezopotámii dosáhlo až překvapivé úrovně, nýbrž i ve faktu, že bylo na tehdejší poměry hojným předmětem normotvorby a právní regulace vládnoucích panovníků. Z dochovaných sumerských textů z 21. stol. př. n. l. je patrné, že tehdejší výkon lékařského povolání byl svým způsobem považován za odbornou činnost. Lékaři v té době předepisovali recepty, věnovali se diagnostice chorob a farmacii a dokonce byli v rámci svého povolání dále rozděleni na podborové specialisty. Je zřejmé, že lékařská profese musela mít již tehdy přinejmenším určitou tradici.¹¹ Povolání lékaře (na rozdíl např. od veterináře) bylo vyčleněno do jistého zvláštního oboru, který by se dnes patrně nejvíce podobal "svobodným povoláním". Lékaři pak byli hlavními představiteli této společenské kategorie.¹²

Není pochyb o tom, že taková profese musela být nějakým způsobem regulována právními předpisy. Především bylo třeba, a to nejen pro účely výkonu lékařského povolání, normovat náhradu škody způsobenou na zdraví. Již okolo roku 2100 př. n. l. byla v zákonech Urnammua, vládce Uru, náhrada škody způsobené na cizím zdraví výslovně upravena. Z dochovaných fragmentů lze zmínit části "*kde se stanoví náhrada za zlomení nohy, kosti, znetvoření nosu, vyražení zubu atp.*" V zákonech Urnammua byly konkrétní náhrady škody "*za úmyslné zlomení ruky (kosti) 1 mina, za zlomení nohy pouze 10 šekelů, za znetvoření nosu (tedy zohydění obličeje) 40 šekelů, za vyražení zubu 2 šekely.*" Taxativně vymezené náhrady škody na zdraví byly i v případě zlomení ruky nebo nohy, přičemž "*hodnota jednotlivce byla pevně stanovena podle jeho pracovní síly.*"¹³ Pozoruhodná je na těchto ustanoveních ta skutečnost, že se především zabývají kompenzací způsobené újmy a nikoli pouhou pomstou. Tímto charakterem na svou dobu jednoznačně překonávají dobu,

10 KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru: z nejstarších záznamů o projevech lidské kultury*. 2. vydání. Přeložil Josef Klíma. Praha: Odeon, 1966. s. 69

11 KLÍMA, Josef. *Společnost a kultura starověké Mezopotámie*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1962. s. 162 – 163

12 KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva: Chammurapi a jeho předchůdci*. 1. vydání. Praha: Academia, 1979. s. 191

13 KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie: cestami dávné civilizace a kultury při Eufratu a Tigridu*. Praha: Orbis, 1976. s. 274

zejména mladší Chammurapiho zákoník, neboť „*trestní normy Chammurapiho zákoníku jsou z velké části postaveny na principu odvety.*“¹⁴ Vzhledem k tomu, že se ze zákonů Urnammua dochovaly jen fragmenty, není možné určit, jestli tehdejší legislativa institut odplaty neznala, či nikoli, avšak charakter Urnammuových zákonů jednoznačně ukazuje na snahu kompenzovat škodu tak, aby z trestu pro škůdce měl prospěch poškozený.¹⁵ Jisté ale je, že v období mezi Urnammuem a Chammurapim, tj. v zákonech Ešnunny „*trestní právo neznalo ani krevní mstu, ani odvetu. Na tělesná poškození byly stanoveny majetkové tresty.*“¹⁶ Lze dovozovat, že jelikož lékařství v tehdejší době prokazatelně provozováno bylo, tato obecná ustanovení o náhradě škody na zdraví byla pro absenci speciální právní úpravy rovněž využívána pro náhradu škody na zdraví způsobenou lékařem při výkonu jeho povolání. Kompenzační zásada, kterou používal Urnammu již před více než 4 000 lety ovládá moderní soukromé právo až do současnosti a není bez povšimnutí, že jisté rysy taxativního vymezení náhrady škody za usmrcení příbuzného znalo až do nedávna platné české občanské právo.¹⁷ Podzákoným právním předpisem byly také stanoveny částky náhrady škody za jednotlivé druhy způsobené tělesné újmy.¹⁸

Nicméně nejpodrobnější úpravu právního postavení a rovněž s tím související právní odpovědnosti lékaře obsahuje o několik staletí mladší zákoník vládce Chammurapiho. Vlastní pro tehdejší obyvatelstvo normativně závazná část Chammurapiho zákoníku je tvořena 282 ustanoveními, přičemž 9 z těchto ustanovení se věnovalo právnímu postavení a odpovědnosti lékaře a 2 ustanovení právům a odpovědnosti veterináře.¹⁹ Vzhledem ke skutečnosti, že Chammurapiho zákoník v těchto 282 ustanoveních upravoval otázky trestního práva, vojenského práva, právo občanské, procesní právo a rovněž i některé otázky, které lze řadit do práva správního, je nanejvýš pozoruhodné, že výkonu lékařské profese byla věnována tak velká pozornost.²⁰ Matematicky vyjádřeno, představovala ustanovení upravující odměnu a odpovědnost lékaře a veterináře téměř 4 procenta obsahu celého kodexu, což by v měřítku účinného občanského zákoníku představovalo z

14 SCHELLE, Karel a kol. *Právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s. 76

15 KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva: Chammurapi a jeho předchůdci*. 1. vydání, Praha: Academia, 1979. s. 47

16 KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie: cestami dávné civilizace a kultury při Eufratu a Tigridu*. Praha: Orbis, 1976. s. 210 (333 s.)

17 Viz § 444 zákona č. 40/1964 Sb., v posledním účinném znění

18 Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů

19 Viz *Zákony Chammurapiho*. Přeložil Josef Klíma. Praha: ČSAV, 1954.

20 SCHELLE, Karel a kol. *Právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s. 76

celkového počtu 3081 paragrafů přibližně 120 ustanovení.²¹ Odměna lékaře byla taxativně odstupňována v jednotlivých ustanoveních podle toho, koho lékař ošetřoval, resp. z jaké společenské třídy dotyčný byl, a to od 10 do 2 šekelů.²² Pokud jde o odpovědnost za škodu na zdraví způsobenou lékařem, lze ji zařadit do kategorie trestných činů proti životu a zdraví způsobených nedbalostí, přičemž odpovědnost lékaře zde byla opět odstupňována podle toho, koho léčil, a to od trestu utěti ruku, přes náhradu otroka, až po polovinu jeho hodnoty.²³ I když v případě Chammurapiho zákoníku šlo v případě mrzačícího trestu pro lékaře oproti předešlým dochovaným zákonům o jistý krok zpět, lze v něm spatřovat první náznaky trestněprávní úpravy odpovědnosti lékaře, a to včetně odpovědnosti nedbalostní, kombinované v jistých případech také s povinností peněžní náhrady škody na zdraví, byť si je dnešní zákonodárce s to vystačit s tresty poněkud humánnějšími, např. zákazem činnosti. Za zmínku rovněž stojí skutečnost, že Chammurapiho zákoník nebyl jediným právním předpisem, jenž upravoval činnost a odpovědnost lékařů, neboť ti podléhali ještě jistým „administrativním nařízením“, která pro ně představovala povinnost podávat vladařům hlášení o zdravotním stavu obyvatelstva. Z mladšího období asyrské říše se dochovaly směrnice „vrchní lékařské komory“ zřízené při královském paláci, které byly pro tehdejší lékaře právně závazné.²⁴

Lze říci, že právní úprava odpovědnosti škody způsobené lékařem byla ve starověké Mezopotámii rozvinuta ruku v ruce s obdivuhodně pokročilou úrovní lékařství, a že v lecčem o staletí předběhla svou dobu, poněvadž speciální vyčlenění lékařského povolání, existence lékařské komory a v nejstarších dobách i kompenzační zásada při náhradě škody nápadně připomínají některé soudobé instituty. Ovšem na druhou stranu především trestněprávní ustanovení z té doby vyznačující se zářející a zavrženíhodnou krutostí jsou pro demokratický právní řád zcela neakceptovatelná.

21 Viz Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

22 KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie: cestami dávné civilizace a kultury při Eufratu a Tigridu*. Praha: Orbis, 1976. s. 217

23 KLÍMA, Josef. *Zákony Chammurapiho*. Praha: ČSAV, 1954. s. 170 – 171

24 KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie: cestami dávné civilizace a kultury při Eufratu a Tigridu*. Praha: Orbis, 1976. s. 275 – 276

3 Římské právo

Za jeden z nejobdivuhodnějších a zároveň nejvýznamnějších právních systémů, který kdy na zemi existoval, lze považovat římské právo a římskou jurisprudenci. Její mocný a nepřehlédnutelný vliv na právní myšlení nemalého množství právních kultur světa po ní následujících trval celá staletí a nikoli nevýraznou stopu nese v mnoha civilizovaných právních řádech dodnes, české právo z toho nevyjímaje. Výjimečnost římského práva, zejména pak práva soukromého tkví rovněž v mimořádné délce jeho používání, neboť toto právo zformované v 5. stol. př. n. l. bylo používáno a „formálně zrušeno“ až v 6. stol. n. l.²⁵ Vzhledem ke skutečnosti, že Římané vytvořili mimořádně vyspělou civilizaci, jež výrazně předběhla svou dobu, stalo se postupně nedílnou součástí jejich života i lékařství, s čímž neodmyslitelně vystávala otázka náležité legislativní úpravy odpovědnosti lékaře za výkon povolání.

3.1 Právní postavení lékařů v Římě

„Římské lékařství do značné míry vycházelo z lékařství řeckého a mnozí lékaři v římském světě byli Řekové.“²⁶ Ti získávali své poznatky z pečlivého zkoumání i z rozsáhlých pitev a již v době Helénské zakládali mezi sebou vzájemně soupeřící školy.²⁷ V počátečních dobách antického Říma proto lékaři nezaujímalí příliš významné společenské postavení.²⁸ To bylo ostatně dáno i tím, že v období římské republiky Římané věnovali větší pozornost politickým a vojenským aspektům jejich existence, zatímco snaha o obohacování vědomostí v oblasti lékařství a přírodních věd poznatky jiných kultur stála stranou jejich zájmu.²⁹

Postupem času se ovšem postavení lékařů stále zlepšovalo. Významným milníkem v tomto ohledu bylo v roce 46 př. n. l. Caesarovo udělení římského občanství všem cizincům, kteří tou dobou vykonávali lékařské povolání.³⁰ Augustus poté všechny lékaře osvobodil od povinnosti placení daní.³¹ Je však třeba odlišit

25 ŠUSTA, Josef a kol. *Dějiny lidstva od pravěku k dnešku: Římské impérium – jeho vznik a rozklad*. Praha: Melantrich, 1936. s. 381

26 ADKINS, Lesley, ADKINS Roy. *Antický Řím: encyklopedická příručka*. Přeložila Mai Fathi Havrdová. Praha: Slovart, 2012. s. 387

27 ŠUSTA, Josef a kol. *Dějiny lidstva od pravěku k dnešku: Římské impérium – jeho vznik a rozklad*. Praha: Melantrich, 1936. s. 381

28 ADKINS, Lesley, ADKINS Roy. *Antický Řím: encyklopedická příručka*. Přeložila Mai Fathi Havrdová. Praha: Slovart, 2012. s. 388

29 CHRIST, Karl. *Krize a zánik Římské republiky*. Přeložil Jan Hlavička. Praha: Vyšehrad, 2010. s. 322

30 ARANGIO, Vincenzo a kol. *Antický Řím*. Přeložila Květa Fialová. Bratislava: Tatran, 1967. s. 144

31 PRIORESCHI, Plinio. *A History of Medicine: Roman Medicine*. Volume 3. Omaha: Horatius press,

výsadu římského občanství od státní správou prováděné komplexní a systematické regulace výkonu lékařského povolání. Po celou dobu trvání Římské říše absentovala regulace požadovaného vzdělání a ověřování kvality znalostí pro výkon lékařského povolání tak, jako tomu bylo 19. stol. v českých zemích nebo jak je tomu zcela neodmyslitelně v dnešní době.³²

Jistým prvním náznakem veřejnoprávní regulace lékařského povolání se v polovině 2. stol. n. l. stalo omezení počtu osob vykonávajících lékařské povolání na pět lékařů v menších městech a deset lékařů v hlavních provinčních městech, takže lékařské povolání, jak uvádí historik Plinius, provozoval jen relativně malý počet lidí.³³ Přestože byl počet lékařů omezen, možná poněkud překvapivě mohly podle Římského práva vykonávat lékařské povolání i ženy. Vedle lékařů placených tehdejší státní správou, kteří pečovali o veřejné zdraví, a mimo lékaře vojenské existovali také lékaři soukromí.³⁴ Mimo to, existovaly jak vojenské nemocnice, tak i soukromé kliniky a lékaři se sdružovali do spolků zvaných *collegia*, která měla i svá vlastní střediska.³⁵ Sdružování lékařů do *collegií* stejně tak jako první úlevy spojené s výkonem lékařství se datují do vlády císaře Augusta.³⁶

V mnoha směrech tedy římské lékařství alespoň v hrubých obrysech připomínalo některé dnešní instituce nedílně spjaté s výkonem lékařského povolání, jako jsou například vojenské či soukromé nemocnice, polikliniky, soukromé ordinace nebo Česká lékařská komora, nicméně za přinejmenším z dnešního pohledu zásadní nedostatek lze považovat poněkud nepřilíživě rozvinutou veřejnoprávní regulaci výkonu lékařského povolání, především z hlediska odpovědnosti lékařů, protože drtivá část tehdy existujících norem veřejného práva se týkala poměrně širokých privilegií lékařů, jako bylo například osvobození od poplatků, spíše než jejich v dnešní terminologii řečeno trestněprávní odpovědnosti za výkon povolání.³⁷ Příkladem takové normy přiznávající lékařům široká privilegia může být *Codex Theodosianus* z roku 333 n. l., který explicitně potvrzoval předchozí, již dříve platné výsady lékařů a jejich nejbližších rodinných příslušníků, záležející v osvobození od veřejných

1998. s. 579

32 ADKINS, Lesley, ADKINS Roy. *Antický Řím: encyklopedická příručka*. Přeložila Mai Fathi Havrdová. Praha: Slovart, 2012. s. 388

33 ARANGIO, Vincenzo a kol. *Antický Řím*. Přeložila Květa Fialová. Bratislava: Tatran, 1967. s. 144

34 ADKINS, Lesley, ADKINS Roy. *Antický Řím: encyklopedická příručka*. Přeložila Mai Fathi Havrdová. Praha: Slovart, 2012. s. 388

35 ARANGIO, Vincenzo a kol. *Antický Řím*. Přeložila Květa Fialová. Bratislava: Tatran, 1967. s. 142

36 *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí- Patnáctý díl*. Praha: Vydavatel a nakladatel J. Otto, 1900. s. 818

37 ARANGIO, Vincenzo a kol. *Antický Řím*. Přeložila Květa Fialová. Bratislava: Tatran, 1967. s. 144

povinností a vojenské služby za účelem nerušeného výkonu povolání.³⁸ Ať již dříve zakotvené úlevy finanční nebo zproštění určitých občanských povinností velmi nápadně připomíná právní postavení a zvýhodnění některých lékařů v českých zemích v 19. stol., kdy byly lékařům přiznány mj. daňové úlevy a snížení doby povinné vojenské služby.³⁹

3.2 Odpovědnost lékaře a její podobnost s pozdějšími právními úpravami

Jelikož bylo za rozmachu římské říše lékařství na vysoké úrovni – z dochovaných lékařských děl je známo, že lékaři byli schopni provádět chirurgické zákroky a diagnostikovat i takové choroby jako tyfus, tuberkulózu nebo rakovinu – vznikala naléhavá potřeba účinné právní regulace.⁴⁰ Tato právní regulace však v průběhu přibližně jednoho tisíce let jejího používání procházela jen velmi malými změnami, nicméně k určitému vývoji v této oblasti pozvolna došlo.⁴¹ Zcela základní a vůbec první právní památkou věnující se obecně problematice náhrady škody na zdraví byl *Lex duodecim tabularum*, který normoval, že „jestliže někdo zlomí rukou nebo holí kost svobodného občana, zaplatí pokutu 300 assů.“⁴² Důležitým milníkem bylo vydání *lex Aquilia* v roce 286 př. n. l., který znamenal významný posun v oblasti právní odpovědnosti lékaře v případě usmrcení cizího otroka.⁴³ Jak je patrné z dochované římské legislativy, do té doby neexistovala žádná konkrétní účinná právní regulace odpovědnosti lékaře za škodu na zdraví při výkonu povolání, vyjma již výše zmíněných obecných ustanovení o náhradě škody na zdraví v zákoně „dvanácti desek“, jehož části slavný *lex Aquilia* nahrazoval.⁴⁴ To mohlo být zejména v raných dobách antického Říma zapříčiněno, jak faktickým nedostatkem lékařského poznání, tak i nepřilíživou velkou ochotou Římanů zabývat se lékařstvím a přejímat poznatky cizinců, řeckých lékařů, a tudíž absencí předmětu normotvorby v této oblasti.⁴⁵ V

38 SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva: Fontes Iuris Romani*. 2. vydání. Praha: LexisNexis, 2004. s. 189

39 VESELÝ, František, Xaver. *Všeobecný slovník právní - 2. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 197

40 ADKINS, Lesley, ADKINS Roy. *Antický Řím: encyklopedická příručka*. Přeložila Mai Fathi Havrdová. Praha: Slovart, 2012. s. 387

41 DAJCZAK, Wojciech a kol. *Právo římské: základy soukromého práva*. Přeložil Petr Dostálík. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. s. 263

42 *Lex duodecim tabularum*. VIII., 3.

43 SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 210

44 BLACK Henry Campbell a kol., *Blackův právní slovník - 2. díl*. 6. vydání. Praha: Victoria publishing, 1990. s. 837

45 ARANGIO, Vincenzo a kol. *Antický Řím*. Přeložila Květa Fialová. Bratislava: Tatran, 1967. s. 144

nejstarších dobách starověkého Říma byla náhrada škody způsobené na zdraví člověka upravena toliko v obecné rovině. V praxi to znamenalo, že se právo v té době zabývalo zejména způsoby reakce na újmu způsobenou na těle, a to ať již právem připouštěnou odvetou nebo peněžitým trestem.⁴⁶

Lex Aquilia z roku 286 př. n. l. byl tak významný nejen pro svou bezprostřední použitelnost na výkon povolání lékařů, nýbrž i pro tu skutečnost, že v případě, měl-li být lékař právně odpovědný za své pochybení a škodu tím způsobenou, „podobně jako v dnes platném právu se vyžadovalo kumulativní naplnění 3 podmínek: určitá forma jednání pachatele, které bylo objektivně protiprávní, způsobení škody a příčinná souvislost mezi jednáním pachatele a způsobeným následkem.“⁴⁷ Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o právní normu starou přibližně 2 300 let, jeví se mimořádná podobnost podmínek odpovědnosti škůdce s moderními právními normami jako nanejvýš pozoruhodná a i přes stručnost právní regulace odpovědnosti lékaře za výkon povolání, jako svědectví velmi rozvinutého právního myšlení jejich tvůrců. Dokladem pravdivosti tohoto závěru je i ta skutečnost, že *lex Aquilia* obohacený činností tehdejší jurisprudence a samotnou aplikační praxí měl vliv na zformování obecného principu odpovědnosti za škodu. Lze říci, že se *lex Aquilia* tímto způsobem stal o více než 2 000 let později, pokud jde o náhradu škody, inspirací pro zformulování generální deliktní klauzule ve francouzském Code Civil a určitou míru jeho vlivu lze spatřovat i v německém Bürgerliches Gesetzbuch.⁴⁸ V ustanovení § 823 odst. 1 tohoto dosud platného občanského zákoníku je zakotvena povinnost kompenzace za škodu způsobenou na životu, těle nebo zdraví jiné osoby s ať již úmyslným nebo nedbalostním zaviněním, přičemž mezi způsobením škody a zaviněným ublížením musí existovat příčinná souvislost.⁴⁹ Podobnost s požadavky na vznik právní odpovědnosti podle *lex Aquilia* je zde zcela zřejmá a patrně nikoli náhodná. Nutno ještě podotknout, že toto ustanovení je v Německu přímo aplikováno také na právní odpovědnost soukromého lékaře za jím způsobenou škodu.⁵⁰

V římském právu platilo, že v případě, že lékař při výkonu povolání způsobil újmu na zdraví nebo smrti otroku, pak takové jednání mělo povahu soukromého

46 DAJCZAK, Wojciech a kol. *Právo římské: základy soukromého práva*. Přeložil Petr Dostalík. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. s. 284

47 SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 207

48 DAJCZAK, Wojciech a kol. *Právo římské: základy soukromého práva*. Přeložil Petr Dostalík. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. s. 261 - 263

49 § 823 Reichs-Gesetzblatt Nr. 21/1896 Sb., Bürgerliches Gesetzbuch, ve znění pozdějších předpisů

50 BAMBERGER, Heinz, Georg, ROTH, Herbert. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch- band 2*. Auflage 2. München: C. H. Beck, 2008. s. 1388 – 1399

trestného činu také nazývaného *delicta privata*.⁵¹ Pokud tedy došlo ke smrti otroka, bylo na diskreci jeho pána, jakým způsobem hodlá záležitost po právní stránce řešit, tj. zda využije možností kompenzace za poškození jeho věci, které mu dával *lex Aquilia* či zda bude žalovat i pro zločin.⁵² V případě žaloby podle Aquilského zákona přicházela v úvahu poměrně široce koncipovaná odpovědnost lékaře za škodu. Podobně byla na základě *lex Aquilia* přiznávána žaloba i v případě, že došlo k újmě na těle nikoli otroka, nýbrž svobodné osoby, a to v podobě *actio utilis*.⁵³ Jednalo se o druh žaloby založený „na spravedlnosti namísto striktního práva“ používanou v případech právních závazků, pro něž neexistovaly přímé, zákonem explicitně upravené žaloby, ale „*kteře se však podobaly právním závazkům, které byly základem přímé žaloby*“.⁵⁴ Taková žaloba přicházela v případě právní odpovědnosti lékaře za škodu způsobenou na těle svobodného člověka v úvahu logicky proto, poněvadž se tehdejší právní předpisy protiprávním jednáním lékaře při výkonu jeho povolání vůči svobodnému občanovi nezabývaly. Lékař byl právně odpovědný dokonce i za v římském právu nejnižší možný stupeň zavinění, tzv. *culpa levissima*.⁵⁵ Takovým zaviněním mohlo být i provádění nových v praxi téměř nepoužívaných experimentů na místo postupu v souladu s tehdejším lékařským poznáním a běžně používanými pravidly léčby.⁵⁶ Postačovala „... *i nejnepatrnější nedbalost, nedostatek síly nebo zručnosti*“.⁵⁷ Je však třeba podotknout, že k tak přísnému pojetí odpovědnosti lékaře se Římské právo dopracovalo postupně, poněvadž původně bylo při smrti otroka v důsledku pochybení lékaře k vyvození právní odpovědnosti třeba úmyslu a teprve až od konce republiky stačila nedbalost.⁵⁸ Takový vývoj se jeví jako zcela logický vzhledem k postupnému zvětšování rozšířenosti, vážnosti a odbornosti lékařského povolání. V justiniánské době byla odpovědnost lékaře ještě více rozšířena, když za zavinění byl „*odpovědný lékař, který operoval ... otroka, pokud opomenul další léčení a z toho důvodu otrok zemřel. K zavinění se přičítá také*

51 SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 207

52 BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones: Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010. s. 311

53 REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Římské právo*. 4. vydání. Bratislava: Iura edition, 2010. s. 423

54 BLACK Henry Campbell a kol., *Blackův právní slovník - 1. díl*. 6. Vydání. Praha: Victoria publishing, 1993. s. 37

55 Dig. 9. 2. 52

56 AYLIFFE, John. *A New Pandect of Roman Civil Law*. Gray's Inn: Tho. Osborne, 1734. s. 213

57 SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: právo majetkové*. Praha: Politika, 1935. s. 101

58 SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: Systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 210

nezkušenost, jako například, když lékař usmrtí otroka proto, že ho špatně operoval anebo mu předepsal špatný lék.⁵⁹ Tzn., že lékař byl odpovědný za – byť i nejmenší – nedbalost jak komisivní, tak i omisivní. Pro úplnost nutno podotknout, že této odpovědnosti za škodu způsobenou přerušením poskytování další lékařské péče nemocné osobě byl lékař zproštěn, začal-li této osobě poskytovat lékařské služby zdarma, bez požadování jakékoli odměny.⁶⁰

Římské právo tedy lékařům, jakožto osobám provozujícím zvláštní povolání, k jehož výkonu bylo třeba speciálních znalostí, zkušeností a schopností, ukládalo povinnost nést odpovědnost za nedostatek takových profesních a leckdy i osobnostních atributů. Je pozoruhodné, že tato myšlenka míry právní odpovědnosti úměrné vykonávané profesi po celá staletí nebyla překonána, ale naopak byla rozvinuta v občanskoprávní úpravě platné v Českých zemích v 19. stol. a v 1. pol. 20. stol.⁶¹ Ještě více vyniká pokročilost Římského práva, je-li vzata v potaz skutečnost, že podobnou koncepci jakési zvláštní, zvýšené právní odpovědnosti lze nalézt i v nejmodernější České právní úpravě soukromého práva, účinné od 1. 1. 2014.⁶² Podobně jako byl za nedostatek objektivně očekávaných atributů odpovědný lékař v době římské, i v současné době zákonodárce očekává od lidí vykonávajících odborná povolání zvýšenou míru právní odpovědnosti za škodu s jejich povoláním úměrně související, přičemž lékaře má do této skupiny osob v úmyslu pojímat.⁶³ Cílem takových právních norem, a to jak v moderním českém právu, tak patrně i v právu římském, byla snaha zavést praxi, záležející v tom, že „každý, kdo přebírá určitý odborný úkol, má uvážit, zda na něj stačí. Nejistí-li si všechny potřebné informace, jde to k jeho tíži.“⁶⁴ Na rozdíl od římského práva však byla tato myšlenková koncepce především v období první republiky používána i pro právo trestní. Z pojetí tehdejší jurisprudence lze vydedukovat, že nedostatek zkušeností lékaře nemohl být omluvou pro hrubou nedbalost.⁶⁵

V Římském právu byla na základě *lex Aquilia* rovněž pokročilým způsobem rozpracována výše náhrady škody, kterou způsobil lékař na zdraví nebo životě otroka. V souladu s pokrokovým duchem Římského práva záležejícím v

59 BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones: Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010. s. 309; Inst. 4, 3 odst. 6, 7

60 AYLIFFE, John. *A New Pandect of Roman Civil Law*. Gray's Inn: Tho. Osborne, 1734. s. 213

61 Viz § 1299 zákona č. 946/1811 ř. z., všeobecného zákoníku občanského, v původním znění

62 Viz § 5 zákona č. 89/2012 Sb., Občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

63 Viz důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., Občanskému zákoníku § 4, 5

64 BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan. A kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055-3014), Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1677

65 MIŘIČKA, August. *Trestní právo hmotné*. Praha: Všehrd, 1934. s. 58

upřednostňování reparace před satisfakcí musela být škoda v případě smrti otroka nebo způsobení újmy na jeho zdraví v důsledku činnosti lékaře vyčíslena v penězích, přičemž lékař byl povinen zaplatit jako náhradu za protiprávní poškození nebo zničení cizí věci – otrok spadal do právního režimu věci – nejvyšší cenu otroka za poslední rok.⁶⁶ Vzhledem k příjmům, jaké v tehdejší době lékaři měli, však výše odškodného v rámci odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu povolání nepředstavovala příliš velké břemeno. Slavní a úspěšní lékaři své doby si dokázali za svého života výkonem lékařské praxe vydělat i desítky milionů sesterciů.⁶⁷ Příjmy nejlepších a nejvěhlasnějších lékařů své doby se mohly pohybovat mezi 300 i více než 500 tisíc sesterciů ročně.⁶⁸ Přitom příjmy menších sedláků činily pouhé tisíce sesterciů ročně.⁶⁹ Lze tedy předpokládat, že případná povinnost náhrady škody způsobené při výkonu praxe mohla mít pro tehdejší lékaře jen nepatrný ekonomický dopad.

Flexibilní způsob náhrady škody způsobené lékařem na zdraví nebo životě jiné osoby se jeví jako velmi prozíravý. I když se římské právo nemohlo se svým otrokářským uspořádáním rovnat, co se katalogu lidských práv týče, právním řádům rozvinutých demokratických společností dnešní či nedávno minulé doby, pokud jde o způsob náhrady škody, jeví se jako nanejvýš pokrokové a efektivní. Pro srovnání stojí za zmínku, že ještě v minulém desetiletí byla zákonodárcem v rámci soukromého práva v případě odpovědnosti za škodu na lidském životě zahrnující i odpovědnost lékaře při výkonu povolání de facto taxativně stanovena hodnota života člověka pro jeho příbuzné, a to s ohledem na příbuzenský vztah.⁷⁰ Takováto hlubší humánní smysl postrádající a morální i praktický aspekt docela opomíjející koncepce právní odpovědnosti škody způsobené na lidském životě nacházející se v českém právním řádu ještě na poč. 21. stol. v jistých směrech dokonce poněkud zaostávala za více než 2 000 let starou právní úpravou vytvořenou starověkými Římany. Nedostatečnost způsobu právní úpravy předchozího českého občanského zákoníku právě z hlediska nespravedlivého a neobjektivního posouzení hodnoty zmařeného lidského života pak byla zákonodárcem výslovně zmíněna při tvorbě nového občanského zákoníku jako

66 SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: Systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 207, 210

67 PRIORESCHI, Plinio. *A History of Medicine: Roman Medicine*. Volume 3. Omaha: Horatius press, 1998. s. 282 a 602

68 ARANGIO, Vincenzo a kol. *Antický Řím*. Přeložila Květa Fialová. Bratislava: Tatran, 1967. s. 143 a 146

69 PRIORESCHI, Plinio. *A History of Medicine: Roman Medicine*. Volume 3. Omaha: Horatius press, 1998. s. 602

70 Viz § 444 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, v posledním účinném znění

jeden z důvodů pro zásadní změnu v této oblasti.⁷¹

3.3 Vliv římského práva na pozdější kodifikace

Lze zhodnotit, že Římské právo mělo na rozdíl od předcházejících právních úprav lépe propracovaný systém odpovědnosti za škodu, který se v některých rysech dosti podobal právním koncepcím navazujícím o celá staletí později a přinejmenším do určité míry se mnohým stal vzorem nebo v určitých případech alespoň jakousi ideovou inspirací pro vytvoření konstrukce odpovědnosti za způsobenou škodu. Tak tomu na českém území bylo napříč rozličnými kulturními i ekonomickými podmínkami zejména v 2. polovině minulého tisíciletí.

Ještě dříve, než v českých zemích začala existovat opravdu rozvinutá lékařská věda nesoucí potřebu zevrubnější úpravy náhrady škody způsobené výkonem lékařství, římské právo ovlivňovalo na svou dobu významná právní díla. Nejvýznamnějším dílem tohoto druhu byl na dlouhá léta kodex vytvořený vynikajícím právníkem Pavlem Kristiánem z Koldína v 2. pol. 15. stol. pojmenovaný Práva městská Království Českého, který byl první kodifikací městského práva u nás.⁷² Tento na svou dobu poměrně obsáhlý kodex obsahoval celou hlavu s názvem *de lege Aquilia*, jež se odvolávala na ustanovení Aquilského zákona mj. také u škody způsobené nechtěným ublížením.⁷³ Nejen díky politické podpoře, ale především zásluhou apelačního soudu, který se jím důsledně řídil, se Práva městská Království Českého začala používat nejen v jednotlivých městech, ale též i v celé jurisdikci soudu.⁷⁴ Vliv římského práva, konkrétně především *lex Aquilia* se tak ještě posílil a rozšířil. V období novověku Římské právo sloužilo v oblastech, kde byla němčina hlavním nebo úředním jazykem, jako významný pramen práva. Počínaje Všeobecným zákoníkem občanským však tuto mimořádně dominantní roli pozbylo.⁷⁵

Nicméně ani při tvorbě tohoto mimořádně významného kodexu nelze hovořit o tom, že by role římského práva, co by inspiračního a ideového zdroje ustoupila

71 Viz důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., Občanskému zákoníku, k § 2921 až 2941

72 SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Civilní kodexy: 1811 - 1950 – 1964*. Brno: Doplněk, 1993. s. 8

73 SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky*. Ostrava: Key Publishing, 2012. s. 159-164

74 PEŠEK, Jiří In MALÝ, Karel, SOUŠA, Jiří jr. (eds). *Městské právo ve střední Evropě: Sborník příspěvků z mezinárodní právnické konference "Práva městská Království českého" z 19.-21. Zář 2011, Praha*. Praha: Karolinum, 2013, s. 58

75 VOJÁČEK, Ladislav a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí: I. Díl*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. s. 26

markantním způsobem do pozadí. Naopak lze vliv římského práva na Všeobecný zákoník občanský – a to zejména na právní odpovědnost lékaře – považovat za značný, jelikož se nezračí toliko v odrazu etablovaných a aplikovaných právních zásad, nýbrž též v přímé koncepci některých právních institutů, kdy lze bez nadsázky říci, že „řada institutů či pojmů byla z římského práva převzata a odkazuje na římské právo i svými latinskými názvy.“⁷⁶ Tak tomu bylo i v případě náhrady škody, kde zejména způsob určování výše její náhrady byl koncipován velmi obdobně.⁷⁷ Také míra odpovědnosti za zavinění, resp. přísnost, se kterou byli při pochybení posuzováni lékaři ve starověkém Římě, se jeví jako velmi podobná nárokům kladeným na lékaře podle Všeobecného zákoníku občanského. Římské právo činilo lékaře poměrně pokrokově odpovědným nikoli za výsledek, ale za jeho odbornost, patřičné zkušenosti a schopnosti, přičemž absentoval-li některý z těchto atributů, přicházela taková skutečnost ryze k tíži lékaře.⁷⁸ Obdobným způsobem Všeobecný zákoník občanský výslovně normoval, že „kdo se veřejně hlásí k úřadu, k umění, k živnosti nebo řemeslu; nebo kdo bez nutnosti dobrovolně převezme jednání, jehož provedení vyžaduje zvláštních uměleckých znalostí nebo neobyčejné píce, dává tím najevo, že důvěruje své nutné píli a potřebným neobyčejným znalostem; musí tedy státi se odpovědným za jejich nedostatek.“⁷⁹ Judikatura Nejvyšších soudních orgánů rozhodujících v době jeho účinnosti však opakovaně zdůrazňovala, že lékař neručí za výsledek, ale je odpovědný pouze za zavinění, byť toto bylo posuzováno velmi přísně.⁸⁰

Jak patrně, není možno římskému právu upřít výsadní postavení, co se síly vlivu na soukromoprávní úpravu právní odpovědnosti za újmu na zdraví pozdějších právních řádů týče, ale ani jedinečnost délky po kterou jeho vliv ať už přímo či odvozeně přetrvával a leckdy i zprostředkovaně v platném právu stále přetrvává. Jak je zřejmé, i navzdory faktu, že se jednalo o tak vyspělou kulturu, a to zejména v oblasti právní vědy, ne vždy se Římanům dařilo, posuzováno z pohledu dnešní úrovně právní regulace, dostatečně a komplexně normovat všechny aspekty výkonu lékařského povolání. V oblasti soukromého práva, zejména co se pojetí

76 VOJÁČEK, Ladislav a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí: I. Díl*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. s. 26

77 VOJÁČEK, Ladislav a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí: I. Díl*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. s. 109-110

78 BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones: Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010. s. 309

79 Zákon č. 946/1811 ř. z., všeobecný zákoník občanský, § 1299

80 Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 12. ledna 1926, sp. zn. Rv 1413/25

odpovědnosti za škodu týče se mohlo římské právo stát inspiratičním a ideovým zdrojem pro budoucí generace, zatímco římskou trestněprávní úpravu lze hodnotit jako nedostatečnou a nezpůsobitou širšího budoucího vlivu, natož pak recepce.

4 Lékařství a právo v období středověku a novověku

Pro markantní a na první pohled zřejmý rozdíl, lze považovat za skutečnost obecně známou, že úroveň vyspělosti civilizace starověkého Říma a valné části středověké raně novověké Evropy takřka nesnese srovnání. To se samozřejmě muselo projevit nejen v úrovni lékařství, pokud vůbec o nějakém systematickém lékařství může být řeč, nicméně i v porovnání s římským právem nesmírně chabé, ba leckdy dokonce až absentující právní regulaci soukromoprávních vztahů, a fortiori pak právní odpovědnosti lékařů.

Lékařů, zejména takových, kteří by provozovali vlastní lékařskou praxi, bylo v období středověku i na počátcích novověku velmi málo.⁸¹ Patříčné by bylo z hlediska dnešního nazírání označit za lékaře spíše lékaře státní, jichž však nebylo příliš mnoho, či jich byl spíše nedostatek. Na základě dochovaných pramenů lze v nejobecnější rovině konstatovat, že ve středověku k činnostem, které lze označit za předchůdce nebo jakési příbuzné dnešního lékařství, v zásadě nebylo třeba speciální aprobace.⁸² Tak se léčení stávalo spíše lidovým uměním, vykonávaným někdy i holiči a kadeřníky.⁸³ „Je však dochována zpráva z roku 1290, ve které uděluje král Václav II. ... po složení předepsaných zkoušek právo provozovat lékařskou činnost.“⁸⁴

Nutno ovšem podotknout, že ve zmíněném případě se jednalo o pozitivní vymezení, tj., podmínky udělení oprávnění. S negativním vymezením provozování lékařské činnosti v podobě prohibice nepovoláním osobám, se lze na českém území setkat až v 1. pol. 19. stol.⁸⁵ Dalšími zákonodárci, kteří se snažili právní postavení lékaře alespoň v nejhrubších rysech upravovat, byl Maxmilián II. a Rudolf II. na konci 15. a poč. 16. stol. Maxmilián II. v roce 1576 vydal příkaz, podle nějž platilo, že „výkon lékařské praxe byl vázán jedině na lékařský diplom“, avšak toto nařízení se v praxi dočkalo jen malého respektu a reálné aplikace na úrovni měst.⁸⁶ Tito graduovaní lékaři byli v té době důsledně nazýváni fysikové právě za účelem odlišení od osob, které se ve městech snažily léčit, ačkoli k tomu neměly žádné odborné

81 VOJTOVÁ, Marie a kol. *Dějiny Československého lékařství- svazek 1.: do r. 1740*. Praha: Avicenum, 1970. s. 163

82 VOJTOVÁ, Marie a kol. *Dějiny Československého lékařství- svazek 1.: do r. 1740*. Praha: Avicenum, 1970. s. 102

83 *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí- Devátý díl*. Praha: Vydavatel a nakladatel J. Otto, 1895. s. 793

84 VOJTOVÁ, Marie a kol. *Dějiny Československého lékařství- svazek 1.: do r. 1740*. Praha: Avicenum, 1970. s. 103

85 DUDA, Miloslav a kol. *Historie chirurgie: Vybrané statě olomoucké a moravské chirurgie*. 1. Vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 17

86 VOJTOVÁ, Marie a kol. *Dějiny Československého lékařství- svazek 1.: do r. 1740*. Praha: Avicenum, 1970. s. 250 - 251

vzdělání.⁸⁷ Jako možný důvod této z právního aspektu neuspokojivé a z hlediska veřejného zdraví dokonce nebezpečné reality se jeví nedostatek lékařů, který se patrně nejvíce projevoval v nižších třídách společnosti. Rudolf II. pak výše zmíněnou právní úpravu rozšířil o nařízení o kontrole apatykářů.⁸⁸ „*Pro nedostatek znalých lékařů byli ... po vzoru římských archiátrů ve větších městech nebo provinciích ustanovováni lékaři státní.*“⁸⁹ V té době také bylo zemským a městským lékařům přiznáno postavení veřejných činitelů.⁹⁰ Inspirace antickou administrativně-právní úpravou při zřizování úřadů státních lékařů je zřejmá, neboť ve starověkém Římě existovali městští lékaři placení z veřejných financí mající za úkol pečovat o veřejné zdraví.⁹¹ Pokud jde v případě některých lékařů o postavení veřejných činitelů, zdá se, že tento status pro ně mohl i přes poněkud rozdílný obsah znamenat svou celkovou hodnotou srovnatelná privilegia s výsadami, jichž požívali lékaři v období starověkého Říma, v němž byli zvýhodněni osvobozením od daní⁹² a vojenské služby⁹³.

Dalším dokumentem, který lze považovat za určitý rys veřejnoprávní regulace alespoň základních povinností lékařů je patent z roku 1714, který „zdůrazňuje povinnost léčit chudé nemocné, dávat pečlivý pozor na výskyt nakažlivých nemocí a hlásit je, zavádět opatření proti jejich rozšiřování a ohledávat mrtvoly.“⁹⁴ Tím vystoupila do popředí úloha zejména státních lékařů, kteří měli za úkol „dbát na veřejné zdravotnictví.“⁹⁵ I když zmíněný patent reguloval primárně právní poměry v Praze, lze opodstatněně předpokládat, že jím uložené povinnosti měli lékaři také na dnešní Moravě a Slovensku.⁹⁶ Zde opět vyvstává podobnost s povinnostmi lékařů v dávné historii, konkrétně z vrcholného období Sumerů, kdy byli lékaři podrobeni

87 *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí- Devátý díl.* Praha: Vydavatel a nakladatel J. Otto, 1895. s. 793

88 VOJTOVÁ, Marie a kol. *Dějiny Československého lékařství- svazek 1.: do r. 1740.* Praha: Avicenum, 1970. s. 251

89 *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí- Devátý díl.* Praha: Vydavatel a nakladatel J. Otto, 1895. s. 793

90 VOJTOVÁ, Marie a kol. *Dějiny Československého lékařství- svazek 1.: do r. 1740.* Praha: Avicenum, 1970. s. 256

91 ADKINS, Lesley, ADKINS Roy. *Antický Řím: encyklopedická příručka.* Přeložila Mai Fathi Havrdová. Praha: Slovart, 2012. s. 388

92 ARANGIO, Vincenzo a kol. *Antický Řím.* Přeložila Květa Fialová. Bratislava: Tatran, 1967. s. 144

93 SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva: Fontes Iuris Romani.* 2. vydání. Praha: LexisNexis, 2004. s. 189

94 VOJTOVÁ, Marie a kol. *Dějiny Československého lékařství- svazek 1.: do r. 1740.* Praha: Avicenum, 1970. s. 306

95 *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí- Devátý díl.* Praha: Vydavatel a nakladatel J. Otto, 1895. s. 793

96 VOJTOVÁ, Marie a kol. *Dějiny Československého lékařství- svazek 1.: do r. 1740.* Praha: Avicenum, 1970. s. 306

„administrativním nařízením“, představujícím pro ně povinnost podávat vladařům hlášení o zdravotní situaci obyvatelstva.⁹⁷ Fakt, že napříč tak rozdílnými kulturami a tak značným časovým rozptylem byla lékařům ukládána tato škála povinností, ukazuje na nezbytnost informovanosti státního aparátu o stavu veřejného zdraví a též potřebu účinné veřejnoprávní regulace tohoto povolání, přičemž i s ohledem na doposud nastíněný historický vývoj se takový způsob regulace jeví jako nepostradatelný a nenahraditelný.

Přestože jak kvantitativní tak především kvalitativní aspekty středověkého a raně novověkého lékařství resp. zdravotnictví dozajista vykazovaly znaky nedostatečnosti, nelze popřít, že pokud jde o zdravotnické pracovníky, „jejich výchova a činnost již nezůstávala zcela bez dozoru.“⁹⁸ Právní regulace jejich činnosti se však takřka výhradně věnovala toliko podmínkám výkonu praxe z hlediska veřejnoprávního a poněkud opomíjela aspekty soukromoprávní, zejména pak právní odpovědnost lékařů, chirurgů a dalších zdravotnických pracovníků za škodu způsobenou při výkonu jejich povolání. Ani Práva městská Království českého z 2. pol. 15. stol., která se u škody způsobené neúmyslným ublížením toliko velmi obecně odkazovala do Aquillského zákona zdaleka nepředstavovala adekvátní právní úpravu.⁹⁹ Z tohoto pohledu alespoň ve světle dosud dostupných pramenů lze překvapivě hodnotit v předchozích kapitolách rozebrané starověké právní úpravy, co do obšírnosti a pokrytí rozličných společenských potřeb jako srovnatelné s právě popsanou právní úpravou lékařského povolání ve středověku a v případě římské jurisprudence lze dokonce říci, že především v soukromoprávní oblasti odpovědnosti lékaře, úpravu středověkou výrazně předčila.

97 KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie: cestami dávné civilizace a kultury při Eufratu a Tigridu*. Praha: Orbis, 1976. s. 275

98 VOJTOVÁ, Marie a kol. *Dějiny Československého lékařství- svazek 1.: do r. 1740*. Praha: Avicenum, 1970. s. 307

99 SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky*. Ostrava: Key Publishing, 2012. s. 159-164

5 Odpovědnost a postavení lékaře v 19. a 1. pol. 20. stol.

S rychlým rozvojem společnosti, jakož i v důsledku postupně se rozvíjejícího vzdělávání lékařů a jiných zdravotnických pracovníků a rozšiřujícího se spektra jejich činnosti se potřeba zevrubnější právní úpravy výkonu lékařského povolání začala stávat přímo neodbytnou, což si tehdejší panovníci velmi dobře uvědomovali, a proto v průběhu 19. stol. postupně přijali řadu právních předpisů, které se zabývaly jednak postavením lékařů a jednak jejich soukromoprávní a poprvé také explicitně etablovanou veřejnoprávní odpovědností, a to jak v režimu správního tak i trestního práva. Cílem takových úprav byla také v nejobecnější rovině snaha tehdejších rakouských císařů o unifikaci práva prostřednictvím všeobecných zákonů platných s výjimkou Uher na celém území pod vládou Habsburků.¹⁰⁰ Tak se do značné míry česká a rakouská úprava právní odpovědnosti lékaře za výkon povolání desítky let shodovaly anebo svou podobou velmi blížily. Zatímco zejména veřejnoprávní odpovědnost lékaře se dnešní právní úpravě blížila spíše vzdáleněji, jak bude vidno dále, soukromoprávní úprava ještě obohacená o hodnotnou judikaturu vykazovala nanejvýš pozoruhodnou úroveň právního myšlení, a tak není divu, že se později stala inspiračním a ideovým zdrojem při tvorbě koncepce právní odpovědnosti za škodu v 21. stol.

5.1 Právní postavení lékaře

Základním problémem, s nímž se výkon lékařství již od středověku potýkal, byla snaha různých nekvalifikovaných subjektů o výkon tohoto velmi odpovědného povolání, ačkoli nejen podle převládajícího názoru jurisprudence „*lékaři měli mít na paměti, že odpovídají za nejcennější statek: za život a zdraví lidské.*“¹⁰¹ Proto zákonodárci v 19. stol. de facto plynule navázali na právní regulaci předcházející a ve výsledku právní úpravu lékařského povolání a postavení lékaře výrazně zprůhlednili a posílili. Nikoli nepatrnou roli v procesu vymezení jasných právních kontur lékařského povolání také sehrála veřejnoprávní a soukromoprávní judikatura, zvláště pak díky skutečnosti, že již od roku 1749 a po celé 19. stol. fungoval jednotný nejvyšší justiční orgán pro celé území říše nebo koncem 19. stol. alespoň pro část,

100 KATZ, Stanley a kol. *The Oxford international encyclopedia of Legal History* - 1. Volume 1. Oxford: Oxford University press, 2009. s. 246

101 ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – 5. díl.* Praha: Nakladatelství V. Linhart, 1937. s. 775

do níž spadaly České země.¹⁰²

Již v roce 1796 rozhodnutím tehdejšího Nejvyššího soudu a poté i dekretem dvorské kanceláře z 8. listopadu 1808 bylo stanoveno, že lékařské povolání smějí vykonávat jen studovaní lékaři, a to pouze lékaři promovaní na rakouských státních školách.¹⁰³ Od roku 1872 je pak skládání lékařských rigorózních zkoušek regulováno rigorózním řádem, podle něž ministerstvo k takovým zkouškám vysílá svého reprezentanta.¹⁰⁴ Výkon lékařského povolání bez požadovaného vzdělání byl považován přímo za trestný čin.¹⁰⁵ O podstatném zpřísnění podmínek výkonu lékařské praxe svědčí nejen ustanovení tehdejšího trestního zákoníku, ale i fakt, že lékaři vystudovaní na zahraničních lékařských fakultách museli před zahájením své činnosti v Rakousku nejprve složit zkoušku, v níž prokázali znalosti odpovídající rakouskému standardu, a jen výjimečně na povolení ministerstva jim mohly být tyto požadavky zmírněny.¹⁰⁶ Na toto ustanovení navázala úprava prvorepubliková, která požadovala pro výkon lékařské praxe státní vysokoškolské doktorské vzdělání a v případě lékařů majících vzdělání ze zahraničních univerzit uznání jejich diplomu tuzemskými orgány veřejné moci.¹⁰⁷ Zároveň po čase bylo uznávání zahraničních lékařských diplomů ministrem školství (z dnešního pohledu pro některé lékaře možná až diskriminačně) *ex lege* podmiňováno reciprocitou.¹⁰⁸ V základních rysech se tedy prvorepubliková úprava požadavků kladených na lékaře podobala úpravě současné, která k obligatornímu vysokoškolskému lékařskému vzdělání ještě přidává podmínku adekvátního zdravotního stavu a trestní bezúhonnosti.¹⁰⁹ Aniž by zákonodárce v 19. a počátcích 20. stol. jakkoli blíže definoval pojem „lékařská praxe“, již v roce 1859 činnost lékařů vyjmul z obecného živnostenského podnikání.¹¹⁰

Jak právní předpisy, tak i judikatura z 19. stol. a poč. 20. stol. se celkem podrobně zaobírají subsumováním výkonu lékařství pod příslušná odvětví, resp.

102 *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí- Osmnáctý díl.* Praha: Vydavatel a nakladatel J. Otto, 1902. s. 49

103 VESELÝ, František, Xaver. *Všeobecný slovník právní - 2. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 197

104 *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí- Patnáctý díl.* Praha: Vydavatel a nakladatel J. Otto, 1900. s. 818

105 Zákon č. 117/1852 ř. z., obecní zákon trestní, o zločinech, přečinech a přestupcích, § 343

106 VESELÝ, František, Xaver. *Všeobecný slovník právní - 2. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 196

107 Zákon č. 419/1919 Sb., o oprávnění vykonávati lékařskou praxi na území státu československého, § 1 - § 5

108 Zákon č. 114/1929 Sb., o výkonu lékařské praxe, § 2 odst. 1

109 Zákon č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta, § 3 odst. 1 písm. a), § 4

110 HÁCHA, Emil a kol. *Slovník veřejného práva československého- svazek II.* 1. vydání. Brno: Polygrafia, 1932. s. 481

instituty práva, což pojmově obsahuje i otázku hranice veřejnoprávní a soukromoprávní povahy výkonu tohoto povolání. Na základě zákona č. 19/1888 Sb., kterým se upravují veřejnoprávní poměry všeobecných veřejných nemocnic v Čechách, československý Nejvyšší správní soud artikuloval, že lékař pracující ve veřejnoprávní nemocnici je „orgánem veřejným“ a jeho pracovněprávní postavení označil za postavení mající veřejnoprávní charakter.¹¹¹ Veřejnoprávní chápání výkonu lékařského povolání bylo prvorepublikovou judikaturou pojímáno poměrně široce. Tak například podle československého Nejvyššího správního soudu obvodní lékař, který z nařízení okresního úřadu prováděl školní očkování, prováděl úřední úkon, z čehož soud s odkazem na dvorský dekret z roku 1806 dovodil, že takový lékař není žalovatelný v režimu ustanovení zvláštní odpovědnosti za škodu podle občanského zákoníku, protože se na něj, jakožto na osobu obstarávající úkoly státu, "službu státního úředníka - lékaře", nevztahuje.¹¹²

Stejně jako tomu bylo na českém území v předcházejících staletích a podobně jako za dob antického Říma, požívali lékaři v 19. stol. některé zvláštní výsady. Předně byli praktikující lékaři, jakož i jiné osoby vykonávající zdravotnické povolání osvobozeni od povinnosti poskytování bezplatného svědectví v trestním řízení.¹¹³ Na druhou stranu, pokud se ale lékař rozhodl svědčit a použil při tom své lékařské schopnosti k vyřčení svého úsudku, přiznávalo mu tehdy platné právo zvláštní postavení tzv. znaleckého svědka.¹¹⁴ Mezi další výsady lékařů lze řadit zproštění povinnosti působit jako členové soudních porot.¹¹⁵ Významnou úlevou pro lékaře bylo dále zejména snížení vojenské povinnosti pro mediky na půl roku ve službě a půl roku služby v pozici zástupců asistenčních lékařů.¹¹⁶ Lékaři byli již patentem z roku 1812 *ex lege* osvobozeni od výdělkové daně.¹¹⁷ Pokud jde o lékaře vykonávající své povolání ve služebním poměru, pak tito ani po reformě daní z příjmu v roce 1896 o osvobození od výdělkové daně nepřišli.¹¹⁸ Jedná se o velmi podobné výsady, jakých požívali v době císařské lékaři ve starověkém Římě, jejichž privilegia se rovněž týkala osvobození od vojenské služby, – kde byly jejich výsady

111 Nález Nejvyššího Správního soudu Československé republiky ze dne 22. prosince 1921 č. 17.065/21; Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu Československé republiky ze dne 10. března 1924 č. 4190/24

112 Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 4. dubna 1930, sp. zn. R I 98 /30

113 Zákon č. 119/1873 ř. z., řád soudu trestního, v původním znění, § 103 odst. 3

114 STORCH, František. *Řízení trestní rakouské - 2. Díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. s. 93 (1144 s.)

115 Zákon č. 121/1873 ř., o vzdělávání seznamů porodnických, § 4 odst. 4

116 Zákon č. 41/1889 ř. z., branný zákon, v původním znění, § 27

117 VESELÝ, František, Xaver. *Všeobecný slovník právní - 2. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 197

118 Zákon č. 220/1896 ř. z., o osobních daních z příjmu, v původním znění, § 2

širší – poplatkové úlevy a osvobození od některých veřejných občanských povinností.¹¹⁹ Zvláště v kontextu skutečnosti, která bude podrobně rozebrána dále, totiž že právní odpovědnost lékařů podle práva trestního byla koncipována velmi mírně, lze mít za to, že právní i společenské postavení lékařů v 19. stol. a poč. 20. století bylo velmi výhodné. Koncem 19. stol. a v 1. pol. 20. stol. však zákonodárce podnikl kroky k tomu, aby nejen nároky kladené na lékaře obecně, ale především jejich odpovědnost za škodu způsobenou výkonem povolání, postupně zvýšil.

5.2 Disciplinární odpovědnost lékaře

5.2.1 Vývoj samosprávných lékařských spolků a jejich zákonné zakotvení

Velkou novinkou v oblasti výkonu lékařského povolání bylo v roce 1892 založení Lékařských komor jakožto stavovského orgánu, jehož působnost byla ve zřizovacím zákoně vymezena především na záležitosti společných stavovských zájmů, ochranu vážnosti a důstojnosti stavu a podávání návrhů vrcholným orgánům moci výkonné.¹²⁰ Díky recepčnímu zákonu, který veškeré dosud platné zákony stejně jako fungující instituce (včetně úřadů samosprávných) přejímal, platila i po pádu Rakouska-Uherska.¹²¹ Tato norma byla nahrazena novou a značně pokročilou právní úpravou v roce 1929.¹²²

Ještě dříve, než byla zmodernizována a pro aktuální potřeby upravena problematika samosprávné a disciplinární činnosti lékařských komor, došlo v poválečném období krátce po vzniku Československa v roce 1920 k vyčlenění komory veterinárních lékařů, přičemž stejně jako členství v lékařských komorách bylo obligatorní. Již v tehdejší době nesli veterinární lékaři disciplinární odpovědnost za svá selhání, i když se jednalo spíše o problematiku správních povinností, přičemž jim mohla být uložena pokuta až do výše 400 korun československých.¹²³ Takovou pravomoc v oblasti ekonomických sankcí lze vzhledem k tehdejší době považovat za přiměřenou, poněvadž v dnešní době může peněžitá sankce udělovaná Veterinární komorou České republiky dosáhnout nejvýše 30 000 Kč, navíc je ale oproti prvorepublikové úpravě možno i vyškrtnout lékaře ze seznamu členů komory na

119 SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva: Fontes iuris romani*. 2. Vydání, Praha: LexisNexis, 2004. s. 189

120 Zákon č. 6/1892 Sb., o lékařských komorách, v původním znění, § 3

121 Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, v původním znění, čl. 2, 3

122 Zákon č. 41/1929 Sb., o lékařských komorách, v původním znění, § 63

123 Zákon č. 133/1920 Sb., jímž se zřizují zvěrolékařské komory, v původním znění, § 3, § 16

dobu až 5 let.¹²⁴

Ještě větší pravomoci do profesní samosprávy v oblasti represí a širší pojetí lékařovy odpovědnosti (a to i co se výše udílení sankcí týče) vnesl o 9 let později zákon o lékařských komorách, podle kterého byla lékařská komoře svěřena „disciplinární moc“ nad jejími členy.¹²⁵ To však neznamenovalo, že by výkon této pravomoci zabraňoval současnému výkonu pravomoci státních orgánů nad lékaři, kteří pracovali jako státní zaměstnanci.¹²⁶ Stejně tak to ani neznamenovalo, že by lékařská komora měla právo určovat podmínky týkající se lékařského vzdělání a další s tím související pravomoci. Již prvorepublikový československý Nejvyšší správní soud vyřkl, že lékařské komory nemají právo na to, aby „*autoritativním způsobem upravovaly a vymezovaly výkon povolání lékařského*“, čímž byla ohraničena pravomoc lékařské komory jakožto samosprávného subjektu od pravomocí svěřených správním orgánům státní správy.¹²⁷ Naproti tomu podle současné právní úpravy je Česká lékařská komora, stejně tak jako i Česká stomatologická komora oprávněna „... *stanovovat podmínky k výkonu soukromé praxe svých členů*.“¹²⁸

Z pravomoci lékařské komory byli vyňati lékaři vojenští, kteří podléhali disciplinární odpovědnosti podle zvláštního právního předpisu.¹²⁹ Nicméně členství v komoře bylo i pro vojenské lékaře obligatorní.¹³⁰ Nejinak je tomu podle platného práva dnes.¹³¹ Koncept povinného členství a tím i podrobení se disciplinární pravomoci samosprávného orgánu, který má v České republice relativně dlouhou tradici, je považován za ústavně konformní, přičemž „*není ve srovnatelných (evropských) poměrech ničím výjimečným*“ – lze se s ním v různých modifikacích setkat např. v Rakousku, Německu, Velké Británii, Francii či Belgii.¹³² Na rozdíl od jiných především tzv. „nestavovských“ profesí, každý lékař praktikující své povolání na českém území v moderní době byl a stále je za výkon tohoto povolání disciplinárně odpovědný.

Na rozdíl od poměrně vágně stanovené odpovědnosti veterinářům byl lékař

124 Zákon č. 381/1991 sb., o komoře veterinárních lékařů české republiky, ve znění pozdějších předpisů, § 17

125 Zákon č. 41/1929 Sb., o lékařských komorách, v původním znění, § 27

126 Nález Nejvyššího správního soudu Československé republiky ze dne 19. ledna 1935 č. 18.502/34

127 Nález Nejvyššího správního soudu Československé republiky ze dne 3. ledna 1927 č. 27.058/26

128 Zákon č. 220/1991 Sb., o české lékařské komoře, české stomatologické komoře a české lékárnické komoře, ve znění pozdějších předpisů § 2 odst. 2

129 Zákon č. 154/1923 Sb., o vojenském kázeňském a kárném právu, v původním znění

130 Zákon č. 41/1929 Sb., o lékařských komorách, v původním znění, § 3, 58, 59, 111

131 Zákon č. 220/1991 Sb., o české lékařské komoře, české stomatologické komoře a české lékárnické komoře, ve znění pozdějších předpisů § 3

132 Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 14. října 2008 sp. zn. 6/2009 Sb., bod 58, 59, 111

disciplinárně odpovědný „pouze“ za nedovolenou sebepropagaci, resp. určité druhy právními předpisy zakázané reklamy, za nedodržení hranic výše odměny a především za pečlivý výkon praxe v souladu s právními předpisy a podle svých zkušeností.¹³³ Zatímco zvěrolékaři kromě svých povinností ke komoře měli zákonem obecně uloženou povinnost zachovávat „vážnost stavu“, u lékařů byly způsoby dehonestace lékařského povolání vyjádřeny zcela konkrétně.¹³⁴ Nadto je z uvedených právních norem patrné, že na lékaře byly oproti veterináři kladeny podstatně větší nároky, co se samotného výkonu povolání, pečlivosti a svědomitosti týče. Důležitost vyššího naplnění těchto atributů při výkonu povolání lékaře byla nadto akcentována podstatně citelnějšími sankcemi, které byly, jak vyplyne dále, v případě pokut udělovaných lékařům dokonce několikanásobně vyšší. Při uvážení a srovnání náplně práce a především odpovědnosti lékařů a zvěrolékařů se tento rozdíl zdá být zcela adekvátní.

5.2.2 Sankční pravomoci komory v disciplinárním řízení a jejich komparace

Jako pozoruhodné se z hlediska dnešního nazírání na problematiku jeví pravomoci lékařské komory, zejména pokud jde o spektrum ukládání sankcí a jejich sílu. Lékařská komora mohla lékaři, který se provinil některým z výše popsaných disciplinárních deliktů, kromě výstrah a důtek udělit pokutu 200 až 10 000 korun československých, nebo odejmout právo výkonu lékařské praxe až na dobu 1 roku.¹³⁵ Z hlediska dnešní právní úpravy, která hovoří pouze o vyloučení z komory bez bližší specifikace doby, po kterou může pro lékaře přinášet následky, se může zákaz výkonu lékařské praxe po dobu nejvýše 1 roku platný od roku 1929 jevit jako sankce poměrně mírná.¹³⁶ Naopak ekonomické sankce mohly pro lékaře v tehdejší době rezultovat v téměř likvidační finanční potíže. To vše tím spíše, když judikatura československého Nejvyššího správního soudu ohledně ukládání peněžitých sankcí Lékařskou komorou zastávala ten názor, že zákonná dikce „nevylučuje ... ani možnost stanovení nejvyšší sazby pokuty bez zřetele k majetkovým poměrům, považuje-li ji za odpovídající stupni viny a způsobu provedení disciplinárního

133 Zákon č. 41/1929 Sb., o lékařských komorách, v původním znění, § 21, 23, 25

134 Zákon č. 133/1920 Sb., jímž se zřizují zvěrolékařské komory, v původním znění, § 18

135 Zákon č. 41/1929 Sb., o lékařských komorách, v původním znění, § 29

136 Zákon č. 220/1991 Sb., o české lékařské komoře, české stomatologické komoře a české lékárnické komoře, ve znění pozdějších předpisů, § 18 odst. 3

deliktu.¹³⁷ S přihlédnutím k reálné hodnotě peněžní měny v období první republiky je ve srovnání se sankcemi lékařskou komorou tehdy ukládanými dnešní maximální výše pokut udělovaných Českou lékařskou komorou (maximálně 30 000 Kč) relativně nízká.¹³⁸ Tato disproporcionalita v navýšení maximálních pokut udělovaných komorou vykonávající profesní samosprávu ještě vyniká tím více, že alespoň v oblasti pokut, jsou v současné době na rozdíl od prvorepublikové úpravy sankce udělované Českou lékařskou komorou a Komorou veterinárních lékařů České republiky, prakticky stejné. Disproporcionalita mezi udělovanými pokutami však nemusí nutně znamenat neadekvátnost, ba spíše naopak. Pro správné pochopení tíhy zodpovědnosti, která ležela na lékařích, je třeba zmínit, že od roku 1929 mohl být lékař za zákonem taxativně vymezené přestupky, v případech, kdy jeho pochybení nebylo řešeno podle trestního zákoníku v rámci trestního soudnictví, sankcionován „politickým úřadem I. stupně“ pokutou do výše až 10 000 korun československých, či dokonce trestem odnětí svobody až na 3 měsíce.¹³⁹ Docházelo tedy k situaci, kdy orgán moci výkonné, realizující veřejnou správu, který vykazoval v určitých rysech podobnost s dnešními vyššími územními samosprávnými celky, resp. krajskými úřady, rozhodoval o trestních věcech.¹⁴⁰ Zároveň však byl vedle tohoto lékař disciplinárně odpovědný komoře, které bylo ze zákona přiznáno právo vydávat sankce ve svém disciplinárním řízení nezávisle na závěrech zjištěných v trestním vyšetřování.¹⁴¹ Tato nezávislost byla ještě více umocněna skutečností, že i samotný československý Nejvyšší správní soud shledal, že je-li pokuta uložená na základě diskrece lékařské komory udělena v zákonem stanovených limitech, nepřísluší mu (z toho lze dovodit, že ani soudům nižších instancí, a fortiori), aby v takovém případě přezkoumával výši disciplinárního peněžitého trestu co do jeho přiměřenosti, a tak de facto měnil, resp. prováděl korekci volné úvahy rozhodujícího orgánu, svým vlastním uvážením.¹⁴² V tomto světle lze pravomoc udělování tak vysokých pokut – dokonce i vedle sankcí trestněprávních a odpovědnosti občanskoprávní – svěřenou do rukou právně nevzdělaných orgánů profesní samosprávy považovat bez nad sázky za

137 Nález Nejvyššího správního soudu Československé republiky ze dne 3. července 1940, č. 4734/37-4

138 Zákon č. 220/1991 Sb., o české lékařské komoře, české stomatologické komoře a české lékárnické komoře, ve znění pozdějších předpisů, § 18 odst. 3

139 Zákon č. 114/1929 Sb., o výkonu lékařské praxe, v původním znění, § 16 odst. 1

140 *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí- Patnáctý díl*. Praha: Vydavatel a nakladatel J. Otto, 1903. s. 110-111

141 Zákon č. 41/1929 Sb., o lékařských komorách, v původním znění, § 38 odst. 2, § 27 odst. 2

142 Nález Nejvyššího správního soudu Československé republiky ze dne 3. července 1940, č. 4734/37-4

neadekvátní a nadbytečnou, ba dokonce z hlediska teorie dělby moci ve státě a zaručení právní jistoty, co by jednoho ze základních atributů demokratického právního státu, za přinejmenším diskutabilní. V tomto ohledu došlo do současné doby k žádoucímu právnímu vývoji tak, že dnes již soud může, navrhne-li to žalobce podávající správní žalobu, využít svého moderačního práva a pokutu případně upravit co do její výše, i když byla pokuta uložena na základě zákona a v jeho mezích.¹⁴³

Ačkoli je jasně patrné, že přinejmenším některými rysy – přičemž nutno podotknout, že rysy promyšlenými a z hlediska právního myšlení hodnotnými – prvorepublikové úpravy profesní samosprávy v oblasti lékařství se současný zákonodárce notně inspiroval, revize pravomocí České lékařské komory do oblasti ryze disciplinární (a s tím nedílně spjatou adekvátní silou sankčních instrumentů) byly rozhodně na místě. Díky tomu se disciplinární pravomoc České lékařské komory na rozdíl od období 1. pol. 20. stol. koncentruje ryze na odpovědnost lékaře za odborný způsob výkonu povolání, nikoli již na represí za způsobenou škodu, což vykazuje znaky žádoucí harmonie s právním i etickým účelem podobných institucí.¹⁴⁴

5.2.3 Disciplinární odpovědnost lékaře a soudní přezkum

Byla-li v případě prvorepublikové lékařské komory jakožto samosprávného subjektu zmíněna v oblasti právní odpovědnosti lékařů značná míra rozhodovací autonomie, je třeba upozornit na dozajista pokročilé rozpracování revize takových rozhodnutí a systém opravných prostředků a zhodnotit vedle jejich efektivity i podobnost se současnou právní úpravou.

Přezkum nálezu Čestné rady lékařské komory o kárné odpovědnosti lékaře v disciplinárním řízení mohl za předpokladu využití všech právních instrumentů nápravy probíhat ve dvou fázích. První fází bylo v případě v zákonné lhůtě podané stížnosti kontrolnímu orgánu rozhodnutí dozorčího orgánu, kterým byl „politický úřad II. stupně“, tedy orgán veřejné moci nespjatý s lékařskými komorami.¹⁴⁵ V tomto směru se prvorepubliková právní úprava opravného systému ve věcech disciplinárních deliktů členů lékařské komory jeví jako důslednější než úprava dnešní, která umožňuje případný správní přezkum pouze v rámci hierarchické

143 Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, § 78 odst. 2

144 Viz zákon č. 220/1991 Sb., o české lékařské komoře, české stomatologické komoře a české lékárnické komoře, ve znění pozdějších předpisů, § 2 odst. 1

145 Zákon č. 41/1929 Sb., o lékařských komorách, v původním znění, § 47, § 58 odst. 1

struktury lékařských komor.¹⁴⁶

Jako moderní a rovněž velmi zodpovědně pojatý lze hodnotit také prvorepublikový systém soudního přezkumu správního rozhodnutí ve věcech kárné odpovědnosti praktikujících lékařů. Právo na soudní přezkum takových rozhodnutí bylo etablováno přímo v rovině ústavní, kdy ústavodárce povolal k přezkumu správních aktů vydaných úřady jednoinstančně specializovaný soudní orgán s celostátní působností.¹⁴⁷ Tímto orgánem byl Nejvyšší správní soud, kterému byl tehdejším zákonem mimo jiné pravomoci svěřen přezkum rozhodnutí správními orgány.¹⁴⁸ V případě disciplinárních rozhodnutí lékařské komory týkajících se odpovědnosti lékařů nebyla pravomoc přezkumu řádných soudů nikterak omezena.¹⁴⁹ Ačkoli byla soudní kontrola rozhodnutí lékařské komory pouze jednoinstanční, skutečnost, že o přezkumu disciplinárních rozhodnutí byl povolán rozhodovat jeden z vrcholných justičních orgánů v zemi, poskytovala patrně dostatečnou garanci ochrany a zachování všech ústavou zaručených práv.

V současné době je v platné právní úpravě možno, pokud jde o možnost přezkumu rozhodnutí o disciplinární odpovědnosti lékařů ze strany České lékařské komory, sledovat v rovině obecné určité podobnosti, avšak v podrobnostech některé podstatné rozdílnosti. Stejně jako za první republiky i dnes je právo takového přezkumu výslovně zakotveno v předpisech nejvyšší právní síly.¹⁵⁰ Pokrokovost prvorepublikové úpravy takového přezkumu vyniká ještě tím spíše, když velmi podobný systém přezkumu dnes funguje i na Slovensku.¹⁵¹ Rovněž v Rakousku, další zemi bývalé monarchie je podobný soudní přezkum nezákonného správního aktu již desítky let možný.¹⁵² Na druhou stranu lze konstrukci, kdy byla přezkumná pravomoc disciplinárních rozhodnutí svěřena jednoinstančně do rukou Nejvyššího správního soudu Československé republiky, považovat za překonaný. V novodobých Českých dějinách je soudní přezkum realizován ještě důsledněji. Podle platné právní úpravy totiž zákon odkazuje v případě přezkumu disciplinárních rozhodnutí České

146 Zákon č. 220/1991 Sb., o české lékařské komoře, české stomatologické komoře a české lékárnické komoře, ve znění pozdějších předpisů, § 13

147 Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, v původním znění, § 88

148 Zákon č. 3/1918 Sb., o Nejvyšším správním soudě a řešení kompetenčních konfliktů, v původním znění, § 3

149 Zákon č. 41/1929 Sb., o lékařských komorách, v původním znění, § 27 odst. 2

150 Zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů, čl. 36 odst. 2

151 Ústavní zákon NR SR, č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky, ve znění pozdějších předpisů, čl. 47 odst. 2

152 Bundesverfassungsgesetz Nr. 1/1930 – BGB1, art. 130

lékařské komory nikoli na jeden konkrétní soud, nýbrž na soudy, tedy zjevně na celý soudní systém.¹⁵³ Do roku 2003 jimi byly soudy ve dvojinstančním režimu občanského soudního řízení.¹⁵⁴ Počínaje účinností soudního řádu správního od 1. ledna 2003 však nyní v těchto věcech rozhodují v první instanci krajské soudy ve správním soudnictví, přičemž dvojinstančnost soudního přezkumu je zachována možností podat kasační stížnost Nejvyššímu správnímu soudu České republiky.¹⁵⁵

Lze zhodnotit, že disciplinární odpovědnost lékaře za výkon jeho povolání byla v období první republiky na legislativní úrovni rozpracována zevrubně a poskytovala garanci nejen co nejkvalitnějšímu výkonu lékařské praxe, ale zároveň také účinný systém pojistek zneužití disciplinárního trestání a minimalizace prostoru pro potencionální realizování jurisdikční libovůle v rámci disciplinárního řízení. Posílení soudní kontroly disciplinárních rozhodnutí České lékařské komory v oblasti výkonu lékařského povolání z jednoinstančního v období první republiky na dvojinstanční v moderních dějinách českého státu, lze považovat za velmi žádoucí.

5.3 Trestní odpovědnost lékaře

Přes veškerou na svou dobu nanejvýš pokročilou úpravu občanskoprávní odpovědnosti lékaře za výkon jeho povolání nemohla by tato úprava sama o sobě z hlediska chápání práva jako celku být vždy dostatečná. Jde o případy, kdy „odpovědnost uplatňovaná v rámci základního právního odvětví (občanskoprávní ... či správní) motivačně ani sankčně nepostačuje.“¹⁵⁶ Proto i právní odpovědnost lékaře byla zákonodárcem upravena i v rovině trestněprávní. Kodexem upravujícím trestní právo (včetně právní odpovědnosti lékaře za výkon povolání) byl Zákon trestní o zločinech a těžkých policejních přestupcích, vydaný dne 3. září 1803, který byl de facto novelizován zákonem č. 117/1852 ř. z. obecním zákonem trestním, o zločinech, přečinech a přestupcích, jenž na českém území platil až do roku 1950 a v Rakousku tvořil páteř trestního práva dokonce až do roku 1974.¹⁵⁷ „*Předností zákona byly jeho přesné stručné formulace, odstupňování deliktů podle společenské nebezpečnosti a*

153 Zákon č. 220/1991 Sb., o české lékařské komoře, české stomatologické komoře a české lékárnické komoře, ve znění pozdějších předpisů, § 18 odst. 5

154 Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, § 244

155 Zákon č. 150/2002 Sb., správní řád soudní, ve znění pozdějších předpisů, § 65, § 103

156 ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 88

157 SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého trestního práva: I. Trestní právo a trestní zákony*. Praha: Novatrix, 2009, s. 103

*přesné vymezení trestu.*¹⁵⁸ Odstupňování deliktů bylo v tomto zákoně dokonce ještě podrobnější, než je tomu dnes, když v rámci tzv. tripartice byly trestné činy děleny na zločiny, přečiny a přestupky, zatímco současné trestní právo liší pouze zločiny a přečiny.¹⁵⁹ Tato kategorizace trestných činů bude významná z hlediska určení závažnosti protiprávního jednání, kterého se lékař mohl při výkonu své praxe dopustit. Je samozřejmě nutno připustit, že v případě zcela mimořádných excesů by se lékař mohl dopustit úmyslného trestného činu, ale vzhledem ke skutečnosti, že taková jednání lékařů byla a jsou naprostou raritou, bude dále vždy v případě trestněprávní odpovědnosti lékaře pojednáno ryze v souvislosti se zaviněním z nedbalosti, popř. nevědomosti.

Lékař v prvorepublikovém období se v případě svého pochybení mohl dopustit přestupku anebo výjimečně přečinu, avšak nikdy takové nedbalostní jednání nebylo klasifikováno jako zločin.¹⁶⁰ V současné době je lékař odpovědný ze svého nedbalostního profesního pochybení, kterým poruší zájmy chráněné trestním zákoníkem, zásadně za spáchání přečinu, neboť v platném právu není zločinu bez úmyslu.¹⁶¹ V tomto pojetí odpovědnosti lékaře za nedbalostní spáchání přečinu lze jako v jedné z mála věcí upravovaných materií trestního práva spatřovat velkou podobnost mezi prvorepublikovou a současnou úpravou. Současně je také potřeba odlišit trestněprávní následky pochybení lékaře v oblasti bezprostředně související s životem a zdravím pacienta a dále trestné činy týkající se spíše záležitostí pořádku ve věcech veřejných.

5.3.1 Trestné činy proti životu a zdraví

Nejnižším stupněm trestněprávních následků byl lékař postižen, mělo-li jeho pochybení za následek újmu na zdraví či dokonce smrt a dopustil-li se jej ze zřejmé „nevědomosti“. Trest byl na dnešní poměry netradiční – ztráta lékařského titulu s možností jej získat znovu až po složení nové zkoušky.¹⁶² Ačkoli představa nového skládání lékařské zkoušky se může pro leckoho jevit téměř jako děsivá, lze ji jako trest za způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti hodnotit jako velmi mírnou. De facto se jednalo o situaci, kdy lékař nevěděl, že může ohrozit nebo porušit zájem

158 MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995. s. 148

159 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 124, 125

160 VESELÝ, František, Xaver. *Všeobecný slovník právní - 2. Díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 200

161 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 14

162 Zákon č. 117/1852 Sb., obecní o zločinech, přečinech a přestupcích, v původním znění § 356

chráněný trestním právem – zdraví a život člověka – ačkoli to vzhledem ke svému postavení jakož i dalším okolnostem vědět měl a objektivně vzato mohl. Tehdejší judikatura pak jasně vymezovala míru lékařovy odpovědnosti i způsob, jak má v případě nedostatku odborných skutečností správně postupovat:

„Nelzeť při řešení otázky, zda se lékař dopustil takových chyb, že z nich je na bíledni jeho nevědomost, přihlížeti k okolnosti, měl-li obžalovaný potřebnou praxi či ne, neboť nezáleží na tom, z čeho nevědomost obžalovaného lékaře prýští, zda z nedokonalosti jeho vědeckého školení nebo z nedostatku praktických zkušeností. Nedostatek praxe měl obžalovanému naopak býti pohnutkou, aby se zdržel lékařského úkonu, pro který jeho schopnosti, zkušenosti a poznatky nestačí.“¹⁶³

Tento stupeň zavinění spojený s relativně vysokou odpovědností by se dal podle platného práva přirovnat k nedbalosti nevědomé, která přičítá pachateli objektivní odpovědnost za znalost některých okolností vzhledem k jeho osobním poměrům.¹⁶⁴ Tato míra odpovědnosti za zavinění může být v případě některých povolání podobně jako míra odpovědnosti v občanském právu ještě zvýšena, a to ve stejné míře pro všechny osoby vykonávající dané povolání.¹⁶⁵ Přestože se tedy názvosloví určitých stupňů zavinění dnes a v minulosti liší, v zásadě se jedná o podobnou právní konstrukci, mající za účel v případě výkonu lékařského povolání ochranu života a zdraví pacientů. Srovnání se současnou právní úpravou však snese pouze míra zavinění, nikoli však tresty za ně uložené, jak bude patrné dále.

Přísněji byl lékař trestán za skutečně způsobenou škodu na lidském zdraví nebo životě v případě, že ji zavinil podstatným zanedbáním pacienta, kterého přijal do péče. Pokutou 2 500 až 10 000 korun československých mohl být potrestán v případě, že v důsledku jeho nedbalosti došlo k ublížení na zdraví pacientovi.¹⁶⁶ Pouze až v případě, že takovým lékařovým jednáním došlo k těžkému ublížení na zdraví, mohl být sankcionován trestem odnětí svobody až na půl roku a v případě smrti na půl roku až jeden rok – stejně jako kdokoli jiný bez lékařského vzdělání, kdo by způsobil takovou škodu.¹⁶⁷

163 Usnesení Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 7. července 1935, sp. zn. Zm I 672/1934

164 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 16

165 ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 184

166 Zákon č. 117/1852 Sb., obecní o zločinech, přečinech a přestupcích, v původním znění § 358

167 Zákon č. 117/1852 Sb., obecní o zločinech, přečinech a přestupcích, v původním znění, § 358, 335

Takovou právní úpravu lze ve srovnání se současným platným právem považovat za poněkud mírnou. Předně vůbec pro tu skutečnost, že lékař byl v případě způsobení újmy na zdraví z nevědomosti posuzován ve zvláštním, do jisté míry zvýhodněném režimu. V současné době tomu může být za naplnění zákonem vymezených podmínek právě naopak.¹⁶⁸ Jen za podmínky, kdy došlo v důsledku jeho jednání k těžkému ublížení na zdraví nebo k smrti, byl odpovědný v obecném režimu.¹⁶⁹ Naproti tomu v dnešní době je lékař, pokud jde o škodu způsobenou na zdraví při výkonu jeho povolání odpovědný stejně jako každý jiný a v případech nedbalosti záležející v porušení zvláštních předpisů pro lékaře mající příčinnou souvislost s těžkým ublížením na zdraví nebo smrtí dokonce ještě přísněji. To může mít za následek trest odnětí svobody v rozmezí 1 roku až 8 let, resp. 6 měsíců až 4 let v případě těžkého ublížení na zdraví.¹⁷⁰ Lékař rovněž může být odpovědný za zavinění ve formě nedbalosti jak pro své jednání ve formě aktivního konání, tak i v důsledku opomenutí, např. když nedostatečně vyšetří pacienta.¹⁷¹ V rovině obecné jde o „opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel podle okolností a svých poměrů povinen.“¹⁷²

Trestní odpovědnost lékaře za újmu na životě nebo zdraví pacienta je tedy v současné době adekvátněji rozpracována, neboť již v pouhé nevědomosti, resp. neznalosti lékaře lze spatřovat nedbalost a právě u lékaře je na místě mít zvýšené nároky na jejich trestněprávní odpovědnost. To ostatně vyplývá i z ochranné funkce trestního práva, které je „prostředkem ochrany společnosti.“¹⁷³ Té společnosti, která do dlouhého vzdělání lékaře investovala nemalé prostředky. Proto nelze spatřovat jako důvodné, aby byl lékař pokud jde o dopad sankcí nějak zvýhodňován tak, jak tomu bylo v období první republiky. Rovněž citelné zvýšení rozsahu trestu odnětí svobody se jeví jako zcela reflektující hodnotu lidského života a zdraví. Stojí za zmínku, že trestněprávní úprava platná na českém území od 2. pol. 19. stol. a na poč. 20. stol. nebyla jako celek vůči pachatelům mírnější, ba právě naopak. Např. za vraždu byl ukládán trest smrti a za zabití odnětí svobody až na 20 let.¹⁷⁴ Tehdejší

168 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 143 odst. 2, § 147 odst. 2

169 Zákon č. 117/1852 Sb., obecní o zločinech, přečinech a přestupcích, v původním znění, § 358, 335

170 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 143 odst. 2, § 147 odst. 2

171 ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1336

172 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. listopadu 2009, sp. zn. 8 Tdo 1268/2009

173 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 20

174 Zákon č. 117/1852 Sb., obecní o zločinech, přečinech a přestupcích, v původním znění, § 136, § 142

zákonodárce zkrátka považoval – poněkud neproporcionálně – nedbalostí způsobenou škodu na lidském životě a zdraví patrně za méně společensky škodlivou než stejnou škodu způsobenou úmyslně. I v tomto lze současnou právní úpravu považovat za vyváženější a objektivnější.

Pro objektivní srovnání prvorepublikové a současné právní úpravy je však nutno poukázat i na judikaturu, ze které plyne, že přivést v současné době lékaře k trestněprávní odpovědnosti za škodu způsobenou na životě a zdraví člověka chybným výkonem jeho povolání není tak lehké, jak by se mohlo zdát. Podle Nejvyššího soudu České republiky totiž „*chyba v diagnóze sama o sobě ještě nemusí mít charakter nedbalosti... Může tomu tak být v případě, je-li nesprávná diagnóza důsledkem závažného porušení postupů pro její určování.*“¹⁷⁵ Zároveň však k trestní odpovědnosti lékaře nepostačuje samo o sobě to, že došlo k závažnému porušení postupů, ale je rovněž považováno za nutné, aby taková nedbalost lékaře byla hlavní příčinou následku, tedy poškození lidského života nebo smrti.¹⁷⁶ I když je již lékař uznán vinným, přesto vyšší trestní sazba, která může být v současné době ukládána lékařům za trestné činy proti životu a zdraví, však zdaleka nemusí znamenat, že lékař bude odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.¹⁷⁷

Odpovědnost lékaře za škodu na lidském životě a zdraví způsobenou z nedbalosti tak lze v současné době označit za propracovanější a citlivěji reflektující nuance, které v sobě tato choulostivá problematika nese. To se jeví jako zcela pochopitelné a úměrné tomu, že právní věda za tak dlouhou dobu prošla určitým žádoucím vývojem, který by měl a v této problematice lze říci, že i činí, spravedlivějším a lépe použitelnějším. Jsou-li v trestněprávní materii odpovědnosti lékaře za škodu na životě a zdraví pacienta z období počátků 20. stol. a z dnešní doby patrné jisté odlišnosti, vystoupí v oblastech veřejného pořádku a ochrany soukromí rozdíl pojetí trestněprávní odpovědnosti lékaře ještě zřetelněji.

5.3.2 Trestní odpovědnost za ostatní trestněprávní delikty

Již v 2. pol. 19. stol. zákonodárce pocítoval potřebu trestněprávně sankcionovat počínání lékařů i v jiných souvislostech, nežli jen v oblasti ochrany lidského života a zdraví. Později také začaly být některé nežádoucí rysy chování lékařů trestněprávně

175 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. března 2005, sp. zn. 7 Tdo 219/2005

176 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. listopadu 2010, sp. zn. 3 Tdo 777/2010

177 Viz Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 55 odst. 2

sankcionovány i dalšími právními předpisy a katalog trestněprávních deliktů lékařů se tak rozšířil.¹⁷⁸

Trestní zákoník kladl značný důraz na zachování lékařského tajemství, když vyzrazení důvěrných informací o pacientovi trestal zákazem výkonu lékařské praxe, a to dokonce při dvojnásobné recidivě až doživotně.¹⁷⁹ Zde je zřejmý první velký rozdíl oproti současné právní úpravě, podle níž žádný takový delikt trestní právo nezná a ponechává jej tak v režimu odpovědnosti správněprávní, kdy za porušení povinnosti mlčenlivosti lékaře jako poskytovatele zdravotnických služeb může být uložena pokuta až do výše 1 000 000 Kč.¹⁸⁰ I když se tedy v dnešní době při porušení povinnosti mlčenlivosti ze strany lékaře nejedná o trestný čin, jsou sankce za ně uložené nanejvýš citelné. Právní úpravu tohoto deliktu za doby první republiky lze v tomto světle považovat za sice přísnou, avšak nikoli nepřiměřenou.

V roce 1929 prvorepublikový zákonodárce novým zákonem rozšířil katalog trestní odpovědnosti lékařů vykonávajících své povolání zejména o neposkytnutí nezbytného ošetření, vydání nepravdivého lékařského vysvědčení a duplicitně s trestním kodexem zakotvil povinnost zachování lékařského tajemství.¹⁸¹ Pokud jde o neposkytnutí nezbytného ošetření, podobá se tato skutková podstata trestnému činu neposkytnutí pomoci osobou, která je k tomu na základě zákona zvláště povinna.¹⁸² Tresty jsou však v obou úpravách dosti rozdílné. V období první republiky mohl být lékař sankcionován trestem odnětí svobody až na 3 měsíce nebo pokutou od 100 do 10 000 korun Československých.¹⁸³ Dnes může být lékař za podobný čin potrestán odnětím svobody až na 3 léta nebo zákazem činnosti.¹⁸⁴ V tom se současná právní úprava jeví jako lépe reflektující nebezpečnost a společenskou škodlivost takového jednání, neboť od lékaře společnost očekává, že jeho povolání by zároveň mělo být i jeho posláním. I trestání lékaře za vystavení nepravdivého lékařského vysvědčení se v minulosti od dnešní úpravy značně lišilo. Podle zákona z roku 1929 mohl být za tento delikt lékař potrestán stejně jako za neposkytnutí nezbytného ošetření.¹⁸⁵ V současné době může být lékař potrestán za vydání nepravdivé nebo hrubě zkreslené lékařské zprávy, posudku nebo nálezu, odsouzen k trestu odnětí svobody až na 8 let.¹⁸⁶ Zatímco v případě trestněprávní odpovědnosti za neposkytnutí pomoci se přísnější tresty ukládané v současnosti jeví jako správné, jen stěží se lze ztotožnit s tím, že by zájem na ochraně poctivosti lékařských

178 Zákon č. 114/1929 Sb., o výkonu lékařské praxe, v původním znění, § 12 - § 16

179 Zákon č. 117/1852 Sb., obecní o zločinech, přečinech a přestupcích, v původním znění, § 498

180 Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů, § 51, § 117 odst. 3, 4

181 Zákon č. 114/1929 Sb., o výkonu lékařské praxe, v původním znění, § 10, § 13, § 15, § 16

182 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 150 odst. 2

183 Zákon č. 114/1929 Sb., o výkonu lékařské praxe, v původním znění, § 16

184 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 150 odst. 2

185 Zákon č. 114/1929 Sb., o výkonu lékařské praxe, v původním znění, § 16

186 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 150

zpráv měl být vyšší, než zájem na tom, aby lékař vždy a bez váhání poskytl podle svých možností péči tomu, kdo ji akutně potřebuje. V tomto lze prvorepublikovou úpravu hodnotit jako vyrovnanější, pokud se výše ukládaných trestů a hodnot tím chráněných týče.

V čem však současná právní úprava dřívější systém trestněprávní odpovědnosti lékařů zcela nesporně převyšuje, není ani tak výše trestů a její odstupňování jako spíš to, který subjekt je oprávněn je ukládat. Zákon o výkonu lékařské praxe totiž explicitně povolával k pravomoci v záležitostech posuzování přestupků v něm popsanych moc výkonnou, orgán státní správy.¹⁸⁷ Tak docházelo k tzv. „hypertrofii trestního práva“, kdy „trestní právo do určité míry pohlcovalo jiná právní odvětví nebo je suplovalo.“ Takový stav, kdy trestní právo de facto splývalo nebo vytěsňovalo právo správní, je v současném demokratickém státě považován za nanejvýš nežádoucí.¹⁸⁸ V současném moderním státě je toto pravidlo zakotveno již v Listině základních práv a svobod, která garantuje, že „*jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.*“¹⁸⁹ Takřka stejným způsobem je dnes toto právo na soudní ochranu v trestních věcech garantováno na Slovensku.¹⁹⁰ „*Tento právně filosofický resp. politicko-teoretický příkaz není radno podceňovat.*“¹⁹¹ Možnost projednávání trestních věcí výlučně soudy je odrazem principu práva na spravedlivý proces a právní jistoty, jako zcela základních atributů demokratického právního státu.¹⁹² Současný koncept je oproti prvorepublikové koncepci tím spíš lepší, když moci výkonné byly při rozhodování o vině a trestu vloženy do rukou sankční instrumenty stejné a v případě zachování lékařského tajemství dokonce vyšší represivní síly.¹⁹³

Trestní právo v 19. stol., zvláště pak na jeho konci a v průběhu 1. pol. 20. stol. jistě vykazovalo, pokud jde o právní odpovědnost lékaře mnoho dobrých znaků. Předně už jen to, že tato odpovědnost byla pro tehdejší poměry patrně dostačujícím způsobem upravena. Dále lze označit za žádoucí snahu zákonodárce postihovat v rámci trestního práva nejen lékařovo chování vzhledem k lidskému životu a zdraví, ale i jiné společensky škodlivé činnosti, jako bylo vyzrazování lékařského tajemství, bezdůvodné odmítnutí lékařské péče pacientovi v akutním stavu nebo vystavení nepravdivého vysvědčení. Jako celkem dostačující tehdejší poměrům se jeví i šíře a síla sankčních instrumentů postihujících takové jednání, byť byla-li by již tehdy

187 Zákon č. 114/1929 Sb., o výkonu lékařské praxe, v původním znění, § 16

188 ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 41 – 42

189 Zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů, čl. 40 odst. 2

190 Ústavní zákon NR SR, č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky, čl. 50 odst. 1

191 BANĎOUCH, František. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 811

192 IVOR, Jaroslav. In ČIČ, Milan a kol. *Komentář k Ústave Slovenskej republiky*. Bratislava: Eurokódex, 2012, s. 349

193 K tomu srovnej § 14 a 16 zákona č. 114/1929 Sb., o výkonu lékařské praxe, v původním znění a § 498 zákona č. 117/1852 ř. z. Obecního, o zločinech, přečinech a přestupcích, v původním znění

mírně vyšší, nebylo by to jistě ke škodě. Na druhou stranu, i když některé jednání moderní trestní právo také postihuje, nelze upřít, že došlo k nezbytnému a chvályhodnému vývoji zejména v oblasti svěřeni veškerých trestněprávních sankcí lékařů do rukou moci soudní a také posílení sankčních nástrojů, které má trestní soud k dispozici, zejména pokud jde o odpovědnost lékaře za škodu na lidském životě a zdraví.

5.4 Občanskoprávní odpovědnost

*„K 1. lednu 1812 vstoupil v účinnost předpis, který oblast soukromého práva na našem území ovlivňoval více jak sto padesát let.“*¹⁹⁴ Vzhledem ke skutečnosti, kolik významných právních úprav prodělalo české právo za posledních necelých 80 let, lze takovou dobu označit za skutečně úctyhodnou. Lze proto jen přisvědčit názoru některých autorů, že *„Všeobecný zákoník občanský byl bezesporu nejvýznamnějším právním kodexem vydaným na našem území.“*¹⁹⁵ Toto mimořádně hodnotné právní dílo se dozajista inspirovalo – a to i v oblasti náhrady škody způsobené na zdraví – právem římským.¹⁹⁶ *„Jde především o právní zásady... Vedle toho ale i řada institutů či pojmů byla z římského práva převzata a odkazuje na římské právo.“*¹⁹⁷ Úprava náhrady škody, včetně škody způsobené výkonem povolání, jak bude pojednáno dále, je v současně platné právní úpravě z Všeobecného občanského zákoníku odvozena, a proto lze derivativním způsobem spatřovat stopy vlivu římského právního myšlení až v dnešní době.

5.4.1 Úprava zvýšené odpovědnosti lékaře

Základní normou úpravy občanskoprávní odpovědnosti lékaře za škodu způsobenou pochybením při výkonu povolání bylo ustanovení § 1299:

*„Kdo se veřejně hlásí k úřadu, umění, živnosti nebo k řemeslu; nebo kdo, nejsa k tomu nucen, převezme vykonati něco, k čemu je třeba zvláštních uměleckých znalostí nebo neobyčejné péče, dává tím najevo, že si přiznává potřebnou péči a potřebné ne obyčejné znalosti; musí tedy odpovídati za jejich nedostatek.“*¹⁹⁸

Zcela jasně zde tehdejší zákonodárce definoval zásadu zvýšené odpovědnosti pro osoby, které vykonávají odbornou činnost. Šlo o definici natolik kvalitní, že ji měli v úmyslu ponechat i tvůrci vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937, kdy

194 VOJÁČEK, Ladislav a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí: I. Díl.* Brno: Masarykova univerzita, 2012. s. 26

195 SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky.* Ostava: Key Publishing, 2012. s. 16

196 MALÝ, Karel. *České právo v minulosti.* Praha: Orac, 1995. s. 165 (269 s.)

197 VOJÁČEK, Ladislav a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí: I. Díl.* Brno: Masarykova univerzita, 2012. s. 27

198 Zákon č. 946/1811 ř. z., všeobecný zákoník občanský, v původním znění, § 1299

v podstatě doslova do ustanovení § 1122.¹⁹⁹ Ještě více vynikne vysoká právní úroveň této normy při srovnání s dnešním občanským zákoníkem. Části české právní vědy se jeví ustanovení § 5 nového občanského zákoníku jako "prakticky totožná norma" s ustanovením § 1299.²⁰⁰ Ustanovení § 5 nového občanského zákoníku, které se značně inspirovalo Všeobecným zákoníkem občanským z roku 1811, je oproti předcházejícímu občanskému zákoníku účinnému do 31. prosince 2013 rozhodně novou právní úpravou.²⁰¹ Je obdivuhodné, že tvůrci právní úpravy v roce 1811 zvolili tak precizní formulaci, že po 200 letech ji zákonodárce vlastně jen převedl do modernější češtiny. Zároveň ji zákonodárce zasadil do nového občanského zákoníku tak, že její aplikace je ještě širší, než tomu bylo u Všeobecného zákoníku občanského.²⁰²

Další významnou normou v oblasti právní odpovědnosti lékaře za škodu způsobenou výkonem povolání bylo ustanovení § 1300 Všeobecného zákoníku občanského:

„Znalec jest i tehdy odpověden, dá-li z nedopatření škodlivou radu za odměnu ve věcech svého umění nebo znalosti.“²⁰³

I toto ustanovení lze hodnotit jako nadčasové a stěžejní překonatelné. Jde o ustanovení, které podle současné jurisprudence tvoří „předobraz“ ustanovení § 2950 nového občanského zákoníku.²⁰⁴ Shora citovaná ustanovení Všeobecného zákoníku občanského a ustanovení § 2950 lze skutečně považovat přinejmenším za „obdobná“, přestože ve srovnání s tímto ustanovením „byl výklad těchto ustanovení poněkud širší.“²⁰⁵ Proto bude mít svou praktickou hodnotu prozkoumání a srovnání toho, jak na ně nazírala tehdejší právní věda, jak je aplikovala judikatura, toho, jak je chápe současná jurisprudence a zda a proč lze opětovné použití těchto norem považovat za krok správným směrem.

Ačkoli tedy bylo ve Všeobecném občanském zákoníku věnováno právní odpovědnosti lékaře za škodu způsobenou výkonem povolání nemalé množství ustanovení, jejich význam a rozsah uplatnění byl zejména díky judikatuře značný. Základní

199 SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky*. Ostava: Key Publishing, 2012. s. 423

200 LAVICKÝ, Pavel. In LAVICKÝ, Pavel a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654): Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 70

201 BĚLOHLÁVEK, Alexander. ČERNÝ, Filip, JUNGWIRTHOVÁ, Marianna. *Nový občanský zákoník: Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. s. 17

202 MELZER, Filip, CSACH, Kristián. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 94

203 Zákon č. 946/1811 Sb. Všeobecného zákoníku občanského, § 1300

204 BEZOUŠKA, Petr. In Hulmák Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055-3014), Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1677

205 ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář – 6. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1080

premisou, z níž soudy při povolávání lékařů k občanskoprávní odpovědnosti po celou dobu platnosti Všeobecného zákoníku občanského vycházely, je myšlenka, že „lékaři odpovídají podle svých odborných vědomostí, které mají míti, mimo to mají však míti na paměti, že odpovídají za nejcennější statek: za život a zdraví lidské“, s čímž souvisela i nutnost toho, aby se lékař dále vzdělával.²⁰⁶ Pokud jde o stupeň zavinění, byla odpovědnost lékaře podle ustanovení § 1299 Všeobecného zákoníku občanského posuzovaná přísněji posuzovaná než podle § 1297, kde byly kladeny na obvyklou pozornost a opatrnost subjektů soukromoprávních vztahů.²⁰⁷ Šlo tedy o vyšší stupeň odpovědnosti, který je zdůrazněn v platné právní úpravě i dnes.

Podle prvorepublikové judikatury byla často trestána i velmi malá nedbalost. Tak byla například shledána vina a povinnost platit náhradu škody u zubního lékaře, kterému se sesmekl přístroj při práci na zubu pacientky a způsobil tak na vnitřní straně asi 3 centimetry dlouhou ranku, když Nejvyšší soud dospěl k názoru, že zavinění lékaře spočívalo v tom, že jako odborník pracující s ostrým předmětem měl být obzvláště opatrný, měl se práci věnovat se zvýšenou pílí, a tak způsobení poranění tváře předejít.²⁰⁸ V jiném případě byl zubní lékař shledán odpovědným za škodu způsobenou při vsazování zubního můstku zubním technikem u něj pracujícím. Za škodu dle ustanovení § 1299 Všeobecného zákoníku občanského byl odpovědný jak lékař, který měl práci svého zaměstnance, zubního technika, pečlivě kontrolovat, tak zubní technik samotný, protože neodhalili vadu zubního můstku při prohlídce bez lupy. Nejvyšší soud tehdy dovodil, že i když používání lupy v té době nebylo u zubních lékařů běžnou praxí, bylo povinností lékaře lupu mít a použít ji za účelem odvrácení škody na zdraví pacienta způsobené miniaturní vadou zubního můstku. Názor Nejvyššího soudu byl o to zajímavější ve světle posudku soudního znalce, který uvedl, že lupa v tehdejší době rozhodně nepatřila mezi standardní vybavení zubních lékařů.²⁰⁹ Je zřejmé, že Nejvyšší soud byl v uplatňování občanskoprávní odpovědnosti lékaře velmi důsledný a skutečně nestrpěl žádné, byť sebemenší výmluvy. Dokonce ani skutečnost, že nějaký postup nebyl běžný, pak pokud byl dostupný a lékař jej nevyužil ve prospěch nebo pro ochranu svého

206 ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – 5. díl.* Praha: Nakladatelství V. Linhart, 1937, s. 775

207 KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské: III. Právo obligační.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 313

208 Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. října 1928, sp. zn. Rv I 8/1928

209 Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 4. března 1925, sp. zn. Rv I 66/1925

pacienta, musel za to nést odpovědnost při náhradě škody.

Toto chápání právní odpovědnosti ještě více vynikalo v případech nešťastné záměny léků s toxickými materiály. Lékař, který podal pacientovi místo farmaceutické injekce tebecinu benzín byl učiněn odpovědným za poškození zdraví pacientky proto, že se vůbec nepodíval na barvu nesprávně označené látky. Takovou kontrolou měl pomocí rozdílné barvy rozeznat, že přinejmenším nejde o tebecin, byť špatně označený.²¹⁰ Z toho plyne, že od lékaře se očekávalo, že nic při výkonu svého povolání nebude dělat bezmyšlenkovitě nebo mechanicky. Jakýkoli pokles zvýšené obezřetnosti, pakliže zapříčinil škodu na zdraví, byl připisován lékaři k odpovědnosti.

Judikatura z ustanovení Všeobecného zákoníku občanského dovodila odpovědnost lékaře do takové míry, že se nemohl zprostit odpovědnosti tím, že jednal na příkaz služebně nadřízeného lékaře a zároveň ve spolehnutí se na označení léku lékárnou, které však bylo vadné. Lékařce, která v nemocnici způsobila oslepnutí pacientky na obě oči indikací kyseliny solné, bylo kladeno za vinu, že neprozkoumala obsah očních kapek a také, že nereagovala na křik a stížnosti pacientky poukazující na obrovskou bolest v oku, do kterého indikovala kapky nejprve. Pokud by k něčemu takovému skutečně dal přímý příkaz nadřízený lékař, byl by odpovědný za škodu společně s lékařkou.²¹¹ Chyby lékaře, dokonce i malá nedbalost, šlo-li v ní spatřovat odborné pochybení, znamenaly pro lékaře občanskoprávní odpovědnost. To vedlo k tomu, že náhrada škody, pokud zavinění lékaře existovalo – byť i velmi malé – byla lékaři přirknuta k úhradě bez ohledu na míru zavinění.²¹² Taková úprava soukromoprávní odpovědnosti lékaře nápadně připomíná římské právo, podle něhož byl lékař odpovědný i za tu nejmenší nedbalost.²¹³ Na jednu stranu se může výše zmíněné chápání jevit jako příliš přísné, avšak na straně druhé, tak jak ostatně zdůrazňoval již prvorepublikový Nejvyšší soud, jde v případě výkonu lékařského povolání o tu nejvyšší hodnotu – lidský život a zdraví. To vše bylo ještě umocněno skutečností, že se nikdo nemohl vzdát lékařského zákroku, který byl nutný pro zachování jeho života. Lékařský zákrok tak

210 Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 9. června 1927, sp. zn. Rv I 1816/1926

211 Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. dubna 1935, sp. zn. Rv I 1203/1934

212 DVOŘÁK, Jan a kol. *200 let Všeobecného zákoníku občanského*. Praha: Wolters Kluwer, 2011. s. 339

213 BLAHO, Peter, VAŇKOVÁ, Jarmila. *Corpus iuris civilis: Digesta Tomus I*. Eurokodex: Bratislava 2008. s. 213

mohl být proveden i bez souhlasu pacienta anebo dokonce i proti jeho vůli.²¹⁴ Tím se tehdejší chápání lékařských zákroků a výkonu lékařství lišilo od pojmání dnešního, kdy podle platné soukromoprávní úpravy „*Ke každému úkonu v rámci péče o zdraví se vyžaduje souhlas ošetřovaného, ledaže zákon stanoví, že souhlasu není třeba.*“²¹⁵ Za srovnání stojí i to, že např. v Polsku může být lékařský zákrok provedený bez souhlasu pacienta dokonce výslovně vymezeným trestným činem s vlastní skutkovou podstatou.²¹⁶ Důvodem je ochrana práva pacienta na svobodnou volbu způsobu léčení a na sebeurčení vyvěrající z podstaty lidské důstojnosti.²¹⁷ V případě možnosti lékaře zasáhnout do tak elementárních práv člověka lze snahu tehdejšího zákonodárce o přísně pojatou odpovědnost lékaře vnímat nejen jako pochopitelnou, ale rovněž jako vhodnou. Dá se předpokládat, že podobně jako se prvorepublikovou úpravou nechal významně inspirovat zákonodárce při moderní úpravě soukromého práva, bude se judikatorní praxe inspirovat judikaturou z období meziválečného Československa. Takovému závěru nasvědčuje i fakt, že současná právní teorie široce řadí do kategorie osob, na něž dopadá režim zvýšené odpovědnosti za škodu mj. i studenty lékařských fakult a také, že diferencuje požadované stupně zvýšené opatrnosti u lékařů praktických a odborných.²¹⁸ Takovým zodpovědným nazíráním na problematiku škody způsobené lékařem na zdraví je možno dosáhnout vysoké úrovně právní ochrany pacientů a stejně tak zvýšit kvalitu poskytovaných lékařských služeb.

Zatímco ustanovení § 1299 Všeobecného zákoníku občanského bylo používáno především jako podklad pro odpovědnost za škodu způsobenou zákrokem lékaře na zdraví, v případě ustanovení § 1300 šlo především o diagnózu, rady a v neposlední řadě o seznámení pacienta s léčebnými možnostmi, popř. s průběhem operace. Šlo zejména o případy, kdy byl ošetřující lékař odpovědný za špatnou radu poskytnutou z nedbalosti nebo lehkovážně, pokud taková rada způsobila jejímu adresátovi škodu.²¹⁹ Za poskytnutí nesprávné informace a rady byl lékař odpovědný v případě, kdy ujistil pacientku o tom, že při léčení nemohou nastat

214 ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – 5. díl.* Praha: Nakladatelství V. Linhart, 1937, s. 693

215 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 2642

216 Kodeks karny Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553, art. 192

217 ZOLL, Andrzej. In BARCZAK-OPLUSTIL, Agnieszka et al. *Kodeks Karny: Cześć szczególna, Komentarz - tom II, 3. wydanie.* Warszawa: Lex a Wolters Kluwer business, 2008, s. 524

218 BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055-3014), Komentář.* 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1677

219 ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – 5. díl.* Praha: Nakladatelství V. Linhart, 1937, s. 775

„škodlivé následky“, ačkoli vzhledem ke svému vzdělání a povolání musel vědět, že tomu tak není. Když s důvěrou v lékařovo ujištění podstoupila rentgenové ošetření a to na ní zanechalo negativní následky, nesl lékař občanskoprávní odpovědnost za škodu na pacientčině zdraví.²²⁰ Praxe pak dovodila, že i když došlo ke škodě na zdraví pouze nešťastnou náhodou, „*nezbavuje to lékaře odpovědnosti za neposkytnutí informace o rizikovosti operace.*“²²¹ Tento požadavek na lékaře se na tehdejší dobu jeví jako velmi pokrokový a patrně ani dodnes se nenašlo příliš pádných důvodů, proč s ním nesouhlasit. Také není důvod se domnívat, že v případě dnešní právní úpravy, která se v oblasti odpovědnosti lékaře za škodu na zdraví člověka tolik inspiruje, by aplikační praxe měla být v případě poskytování rad a informací ze strany lékaře nějak výrazně odlišná od prvorepublikové judikatury. Co se týče informační povinnosti lékařů o zákrocích a vyžádání si pacientova souhlasu, došlo navíc k posílení důrazu kladeného na tuto povinnost jejím výslovným zakotvením v platném občanském zákoníku.²²² Mimoto je informovaný souhlas pacientů pro výkon lékařských zákroků, které nejsou prováděny k nezbytnému odvrácení ohrožení života pacienta, výslovně zakotven také jako profesní povinnost zdravotníků.²²³ A konečně je lékařům tato povinnost uložena mezinárodní smlouvou, podle které *„jakýkoli zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas.“*²²⁴ Tím, že je k lékařským zákrokům dán souhlas, je totiž v případě jejich odborného provedení vyloučena jejich protiprávnost.²²⁵ To, že byl lékař v době první republiky povinen poučit pacienta o rizikovosti operace a nesl občanskoprávní odpovědnost za průběh operace, který přinesl pacientovi škodu, s níž nebyl dopředu seznámen, opět ukazuje na pokrokovost tehdejšího právního myšlení a lze jen konstatovat, že je to pro současnost příklad hodný napodobení, kterého se mu dostává nejen v oblasti soukromého práva.

5.4.2 Náhrada škody

Podobnost mezi úpravou Všeobecného zákoníku občanského a dnešním soukromým lze právem spatřovat i ve způsobu náhrady škody způsobené lékařem na zdraví pacienta. Všeobecný zákoník občanský stanovoval povinnost hradit

220 Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 12. ledna 1926, sp. zn. Rv 1413/1925

221 ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – 5. díl.* Praha: Nakladatelství V. Linhart, 1937, s. 777

222 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 2642

223 Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů, § 28 odst. 1

224 Úmluva o lidských právech a biomedicíně - č. 96/2001 Sb. M. S., čl. 5

225 PSUTKA, Jindřich. In FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. - 1. díl.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 665-666

léčebné výlohy, ušlý zisk po dobu nemoci a také budoucí ušlý zisk, a to vše v míře přiměřené okolnostem. V případě smrti se hradily všechny výdaje s tím spojené a také zákonné výživné.²²⁶ Prvorepubliková jurisprudenc vztahovala potřebu imateriální újmy i na „porušení sil duševních“, podobně jako trestní judikatura, přičemž i pro odpovědnost za tuto újmu podle převládajícího názoru postačovalo jakékoli zavinění, „jedno zda z hrubé nedbalosti či nikoli“.²²⁷ Pojetí imateriální škody tehdejší právní vědou i soudní praxí tedy bylo poměrně široké.²²⁸ Bolesné mělo sloužit jako jakási kompenzace za porušení tělesné integrity, přičemž soudní praxe nepřiznávala náhradu v případě ryze duševního utrpení. Jednalo se o nárok výlučně osobní, který byl přiznáván toliko na návrh.²²⁹ Stejně tak dnešní právní úprava odpovědnosti za škodu způsobenou na zdraví, která se vztahuje mj. na lékaře, obsahuje odčinění „vytrpěné bolesti“, „ztížení společenského uplatnění“ a v případě způsobení smrti i „duševní útrapy“ osobám blízkým a „náklady na výživu“ osobám, ke kterým měl usmrčený vyživovací povinnost.²³⁰ Lze shrnout, že v podstatě všechny zásadní aspekty občanskoprávní odpovědnosti za škodu způsobenou na lidském životě a zdraví se podle Všeobecného občanského zákoníku a podle současné moderní právní úpravy téměř shodují.

Co je na prvorepublikové i současné právní úpravě zvláště chvályhodné, je skutečnost, že zákonodárce se již nepokouší stanovit hodnotu újmy způsobené smrtí osoby blízké taxativně tak, jako tomu bylo dle předchozí právní úpravy platné od 1. května 2005 do 31. prosince 2013.²³¹ „*Touto speciální odškodňovací úpravou měl být zřejmě konzumován nárok na nemajetkovou újmu.*“²³² Nejen, že takové vyčíslení hodnoty lidského života na relativně nízkou finanční částku bylo neadekvátní, nýbrž až přímo dehonestující a nemorální. Úprava byla teorií kritizována jako nevyhovující a nedostatečně flexibilní, mj. i z důvodu vyloučení diskrece soudce.²³³ To si zřejmě uvědomil Ústavní soud, který umožnil dosažení patřičného zadostiučinění dotčených osob při smrti prostřednictvím ustanovení na ochranu osobnosti s poukazem na skutečnost, že úprava vymezená tehdejším zákonem je příliš paušální.²³⁴ Tím se tak pokoušel přimět zákonodárce ke změně úpravy tak, aby dokázala odpovídat

226 Zákon č. 946/1811 ř. z., všeobecný zákoník občanský, v původním znění, § 1325 - § 1327

227 KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské: III. Právo obligační*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 310-318

228 DVOŘÁK, Jan a kol. *200 let Všeobecného zákoníku občanského*. Wolters Kluwer, Praha: 2011, s. 339

229 ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – 5. díl*. Praha: Nakladatelství V. Linhart, 1937, s. 916-917

230 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 2958, § 2959

231 Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v posledním účinném znění, § 444

232 ŠKÁROVÁ, Marta. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář – 1. díl. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1298

233 TOMANČÁKOVÁ, Blanká. Kolikrát ještě budeme diskutovat kolik za lidské utrpení? *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 3, s. 99 – 101

234 Nález Ústavního soudu ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04, bod VI

skutečným potřebám společnosti.²³⁵ Stojí za srovnání, že ačkoli současná slovenská občanskoprávní úprava vychází de facto ze stejného zákona jako předešlá úprava česká, žádný taxativní výčet náhrady škody za zmařený lidský život se v ní nenalézá – upravuje pouze výživu pozůstalým.²³⁶ Ve výše zmíněném je návrat k systému zavedenému už ve Všeobecném zákoníku občanském nanejvýš prospěšný a pokrokový. Zároveň se v případě dříve platných taxativně vymezených částek náhrady škody za smrt pro pozůstalé ukazuje, že zdaleka ne každá moderní právní úprava nutně znamená skutečné vylepšení a posun kupředu.

Velmi podobná situace nastala i u stanovení bolestného a ztížení společenského uplatnění, u nějž ještě v roce 2013 platilo, že je stanoveno pevnými částkami, resp. výpočtovými postupy stanovenými podzákonným právním předpisem.²³⁷ Taková právní úprava byla částí teorie zvlášť ve srovnání s jinými právními řády označována za neúměrně nízkou.²³⁸ Zároveň ale zaznívaly i názory ve smyslu, že bez určitého taxativního vymezení by systém náhrady škody byl nefunkční.²³⁹ Rozhodující však je, že zcela právem s odkazem na princip proporcionality opakovaně kritizoval Ústavní soud, a to i s tím, že je neúměrné, aby částka náhrady vysouzeného ztížení společenského uplatnění byla v některých případech vyšší než výše mimosmluvní odměny právnímu zástupci poškozené.²⁴⁰ A i zde zákonodárce při tvorbě moderního kodexu učinil inspirací z Všeobecného zákoníku občanského krok správným směrem. I v tomto případě se ukázalo, že tato stará právní úprava odvozená od zásad práva římského byla dostatečnou úpravou problematiky právní odpovědnosti za škodu způsobenou na zdraví, která se plně vztahuje i na škodu způsobenou výkonem lékařského povolání, a hodnotným inspiračním zdrojem pro nejmodernější právní úpravu v 21. stol.

V oblasti soukromoprávní odpovědnosti lékaře za škodu způsobenou na lidském životě a zdraví se lze při posuzování právní úpravy Všeobecného zákoníku občanského ztotožnit s hodnocením, že „... je způsobilý fungování i po 200 letech od svého vzniku, jednak pro svoji flexibilitu, jednak, a to především, pro *"průběžné obnovování"* jak zákonnými novelizacemi, tak aplikací v kontextu judikatury...“²⁴¹ Jako zvlášť pozitivní lze také hodnotit skutečnost, že díky inspiraci ve Všeobecném

235 FORMÁNKOVÁ, Vlasta. Ústavněprávní aspekty náhrady škody a imateriální újmy na zdraví. *Zdravotnictví a právo*, 2008, roč. 3, č. 03 - 04, s. 17-19

236 Slovensko: Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 442 - § 449a

237 Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů

238 DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. Několik poznámek k aktuálním rozhodnutím soudů ve věcech náhrady škody na zdraví a kompenzace imateriální újmy. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 15, s. 562-567

239 MIKYSKA, Martin. Náhrada škody újmy na zdraví podle návrhu nového občanského zákoníku - krok kupředu nebo zpět?. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 22, s. 826-830. ISSN 1210-6410

240 Nález Ústavního soudu ze dne 29. září 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03

241 DVOŘÁK, Jan a kol. *200 let Všeobecného zákoníku občanského*. Praha: Wolters Kluwer, 2011. s. 202

zákoníku občanském současný zákonodárce sjednotil úpravu náhrady škody způsobené na životě a zdraví, takže již není jaksi nekonceptně roztržena a suplována náhradou podle ustanovení na ochranu osobnosti. Vzhledem ke skutečnosti, že autoři účinného občanského zákoníku „... se *netají velkou inspirací ve Všeobecném občanském zákoníku*“, lze očekávat, že i prvorepubliková judikatura, která byla zvláště v oblasti náhrady škody na zdraví velmi hojná, bude opět relevantním zdrojem pro právní praxi.²⁴² Ve světle výše uvedeného lze takovou skutečnost považovat za prospěšnou a žádoucí.

242 KRÁLÍK, Lukáš. In VOJÁČEK, Ladislav, TAUCHEN, Jaromír, SCHELLE, Karel (eds.). *Proměny soukromého práva: Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 103 -111

6 Závěr

Právní odpovědnost lékaře za výkon povolání v historických souvislostech se může ve světle shora zmíněného zajisté jevit jako obohacující a inspirativní. Jak je patrné, i velmi staré právní normy upravující odpovědnost lékaře mohou mít nemalý vliv na moderní právo, které se jimi často ať již do větší či menší míry nechává inspirovat. V případě římského práva dochází dokonce k vlivu derivativnímu přes jinou právní úpravu. Samozřejmě, že s přibývajícím vědeckým poznáním, stejně jako se stále se rozvíjející právní vědou dochází k rozvětlování, propracovanější vnitřní diferenciaci jakož i k prohlubování právní odpovědnosti lékaře.

Ve většině případů se prokázalo, že moderní úprava odpovědnosti lékaře doznala oproti svým předchůdcům znamenitého a evidentního pokroku, avšak takový závěr nelze zcela paušalizovat. U nejstarších právních dokumentů upravujících odpovědnost lékaře za výkon povolání lze hovořit toliko o určitých náznacích odvětvové diferenciaci právní odpovědnosti lékaře. Stejně tak veřejnoprávní úprava, resp. spíše její absence v období starověkého Říma nemůže být zdrojem inspirace pro současné zákonodárce. Ani poč. 19. stol. a v 1. pol. 20. stol. nebyla trestněprávní a správněprávní úprava odpovědnosti lékaře bezchybná, zejména co se rozhraní mezi těmito dvěma odvětvími týče. Změnila se koncepce chápání trestných činů lékařů, které se více zobecnily. Rovněž některé skutkové podstaty trestných činů v současné době neexistují a jsou zcela správně vymezeny jako správní delikty, nikoli jako trestné činy. A především je dnes rozhodování v trestních věcech ponecháno bezvýjimečně v pravomoci soudů. V tom lze v oblasti trestního práva spatřovat z hlediska současné úpravy chvályhodný pokrok a překonání staré úpravy. V oblasti trestního práva tedy nelze říct, že by historické právní normy měly na současnou právní úpravu nějaký valnější vliv.

Na druhou stranu možnost přezkumu disciplinárních rozhodnutí orgánů moci výkonné ve správním soudnictví Nejvyšším správním soudem bylo bezesporu vzorem, kterým se, byť v určité modifikaci, současný zákonodárce nechal vést. Oproti tomu faktické disciplinární pravomoci lékařské komory byly za první republiky poněkud citelnější, než je tomu dnes. Velmi správně, byly sankce za porušení svědomitého výkonu povolání pro lékaře na rozdíl od dnešní úpravy mnohem citelnější, patrně s ohledem na mimořádnou „hodnotu“, která jim při výkonu jejich povolání byla svěřena. Vzhledem k tomu, že stejně jako dříve je možný soudní přezkum disciplinárních rozhodnutí – dnes dokonce dvojinstanční – nebylo by do budoucna od věci, aby byly lékařské komoře svěřeny do rukou účinnější sankční instrumenty za disciplinární delikty, zejména v oblasti řádného, pečlivého a svědomitého výkonu povolání lékaře vzhledem k pacientům. Mohlo by tak dojít k lepšímu vyplnění prostoru mezi odpovědností občanskoprávní a trestněprávní, co by prostředkem ultima ratio a k posílení akcentu na ochranu života a zdraví člověka,

jakožto nejvyšší společenské hodnoty.

Může-li být zejména prvorepubliková správněprávní úprava odpovědnosti lékaře za škodu v něčem určitým podnětem pro právní úpravu moderní, pak v případě občanskoprávní odpovědnosti se tomu tak již stalo. Lze bez nadsázky říci, že všeobecný zákoník občanský, jenž byl značně ovlivněn starým právem římským, tvořil v oblasti odpovědnosti lékaře za škodu silný ideový vzor a mocný činitel ovlivňující právně-filozofickou koncepci odpovědnosti za škodu v současnosti nejmodernějšího a nejobsáhlejšího kodexu. V odvětví soukromého práva zkrátka již v období římského práva došlo k vytvoření právní konstrukce tak výborné a flexibilní, že jen s nevelkými změnami Všeobecného zákoníku občanského se tato úprava úspěšně dochovala do dnešní doby, přičemž Všeobecný zákoník občanský nebyl co se odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem povolání dosud překonán a nic podobného nelze čekat ani v dohledné době. Naopak předchozí pokusy, které se snažily z této koncepce vymanit, skončily problematickou úpravou, která byla nakonec zcela vhodně nahrazena úpravou silně vycházející z Všeobecného zákoníku občanského.

Je zřejmé, že moderní právo se kvalitními historickými právními předpisy nechává v oblasti odpovědnosti lékaře ochotně inspirovat. Byla-li předchozí úprava mimořádně kvalitní, pak je i její vliv v současnosti značný a na první pohled zjevný. A co je ještě zajímavější, navzdory stále se rozvíjející právní vědě, existují ušlechtilé právní konstrukce, jejichž sláva po desetiletích nezaniká, koncepce, jejichž vliv ani po staletí neupadá a brilantně zformulované zásady, které ani po tisíciletích nejsou překonány. Necht' tedy dál slouží svým adresátům a necht' holt zůstává jejich tvůrcům.

Bibliografie

Monografie

BĚLOHLÁVEK, Alexander. ČERNÝ, Filip, JUNGWIRTHOVÁ, Marianna. *Nový občanský zákoník: Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 830 s.

BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones: Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010. 411 s.

BLAHO, Peter, VAŇKOVÁ, Jarmila. *Corpus iuris civilis: Digesta Tomus I*. Eurokodex: Bratislava 2008. 525 s.

DUDA, Miloslav a kol. *Historie chirurgie: Vybrané statě olomoucké a moravské chirurgie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 229 s.

DVOŘÁK, Jan a kol. *200 let Všeobecného zákoníku občanského*. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 687 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. 912 s.

KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie: cestami dávné civilizace a kultury při Eufratu a Tigridu*. Praha: Orbis, 1976. 333 s.

KLÍMA, Josef. *Společnost a kultura starověké Mezopotámie*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1962. 212 s.

KLÍMA, Josef. *Zákony Chammurapiho*. Praha: ČSAV, 1954. 215 s.

KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva: Chammurapi a jeho předchůdci*. 1. vydání, Praha: Academia, 1979. 382 s.

KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské: III. Právo obligační*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 413 s.

MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995. 269 s.

MIŘIČKA, August. *Trestní právo hmotné*. Praha: Všehrad, 1934. 414 s.

OSINA, Petr. *Teorie práva*. Praha: Leges, 2013. 240 s.

PLACHETKA, Jiří. *Velká encyklopedie citátů a přísloví*. 1. vydání, Praha: Academia, 1999. 525 s.

PTÁČEK, Radek, BARTŮNĚK, Petr. *Etické problémy medicíny na prahu 21. století*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2014. 519 s.

SCHELLE, Karel a kol. *Právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 1134 s.

SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky*. Ostava: Key Publishing,

2012. 1020 s.

SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Civilní kodexy: 1811 - 1950 – 1964*. Brno: Doplněk, 1993. 602 s.

SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva: Fontes Iuris Romani*. 2. vydání. Praha: LexisNexis, 2004. 375 s.

SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 350 s.

SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého trestního práva: I. Trestní právo a trestní zákony*. Praha: Novatrix, 2009. 157 s.

SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: právo majetkové*. Praha: Politika, 1935. 356 s.

STORCH, František. *Řízení trestní rakouské - 2. Díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 1144 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 1040 s.

ŠTEFAN, Jiří. *Soudně lékařská a medicínsko-právní problematika v praxi*. 1. Vydání. Praha: Grada, 2005. 247 s.

ŠUSTA, Josef a kol. *Dějiny lidstva od pravěku k dnešku: Římské impérium – jeho vznik a rozklad*. Praha: Melantrich, 1936. 695 s.

VOJÁČEK, Ladislav a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí: I. Díl*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 615 s.

VOJTOVÁ, Marie a kol. *Dějiny Československého lékařství- svazek 1.: do r. 1740*. Praha: Avicenum, 1970. 382 s.

Komentářové a encyklopedické prameny

BANĎOUC, František. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, 931 s.

BEOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055-3014), Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 2072 s.

HÁCHA, Emil a kol. *Slovník veřejného práva československého- svazek II*. 1. vydání. Brno: Polygrafia, 1932. 1202 s.

LAVICKÝ, Pavel. In LAVICKÝ, Pavel a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654): Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s.

MELZER, Filip, CSACH, Kristián. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013. 720 s.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí- Devátý díl.
Praha: Vydavatel a nakladatel J. Otto, 1895. 1037 s.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí- Osmnáctý díl.
Praha: Vydavatel a nakladatel J. Otto, 1902. 1026 s.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí- Patnáctý díl.
Praha: Vydavatel a nakladatel, J. Otto, 1900. 995 s.

PSUTKA, Jindřich. In FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. - 1. díl.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 904 s.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – 5. díl.* Praha: Nakladatelství V. Linhart, 1937. 1011 s.

ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139.* 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1303 s.

ŠKÁROVÁ, Marta. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář – 1. díl.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1394 s.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář – 6. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1516 s.

VESELÝ, František, Xaver. *Všeobecný slovník právní - 2. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2009. 827 s.

Zahraniční literatura

ADKINS, Lesley, ADKINS Roy. *Antický Řím: encyklopedická příručka.* Přeložila Mai Fathi Havrdová. Praha: Slovart, 2012. 487 s.

ARANGIO, Vincenzo a kol. *Antický Řím.* Přeložila Květa Fialová. Bratislava: Tatran, 1967. 302 s.

AYLIFFE, John. *A New Pandect of Roman Civil Law.* Gray's Inn: Tho. Osborne, 1734. 648 s.

BAMBERGER, Heinz, Georg, ROTH, Herbert. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch- band 2.* Auflage 2. Munchen: C. H. Beck, 2008. 2725 s.

BLACK Henry Campbell a kol., *Blackův právní slovník - 2. díl.* 6. Vydání. Praha: Victoria publishing, 1990. 1472 s.

DAJCZAK, Wojciech a kol. *Právo římské: základy soukromého práva.* Přeložil Petr Dostálík. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. 423 s.

CHRIST, Karl. *Krise a zánik Římské republiky.* Přeložil Jan Hlavička. Praha: Vyšehrad, 2010. 421 s.

IVOR, Jaroslav. In ČIČ, Milan a kol. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Bratislava: Eurokódex, 2012, 832 s.

KATZ, Stanley a kol. *The Oxford international encyclopedia of Legal History - 1*. Volume 1. Oxford: Oxford University press, 2009. 475 s.

KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru: z nejstarších záznamů o projevech lidské kultury*. 2. vydání. Přeložil Josef Klíma. Praha: Odeon, 1966. 266 s.

PRIORESCHI, Plinio. *A History of Medicine: Roman Medicine*. Volume 3. Omaha: Horatius press, 1998. 822 s.

REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 4. vydání. Bratislava: Iura edition, 2010. 522 s.

ZOLL, Andrzej. In BARCZAK-OPLUSTIL, Agnieszka et al. *Kodeks Karny: Cześć szczególna, Komentarz - tom II*, 3. wydanie. Warszawa: Lex a Wolters Kluwer business, 2008. 1431 s.

Právní předpisy

Zahraniční právní prameny

Digesta. 9. 2. 52

Lex duodecim tabularum. VIII., 3.

Německo: Reichs-Gesetzblatt Nr. 21/1896 Sb., Bürgerliches Gesetzbuch, ve znění pozdějších předpisů

Polsko: Kodeks karny Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 , art. 192, ve znění pozdějších předpisů

Rakousko: Bundesverfassungsgesetz Nr. 1/1930 – BGB1

Slovensko: Ústavný zákon NR SR, č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky

Slovensko: Zákon č. 40/1964 Sb., občianský zákoník

Zákon č. 946/1811 Sb. Všeobecný zákoník občanský

Vnitrostátní právní prameny

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., Občanskému zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

Úmluva o lidských právech a biomedicíně - č. 96/2001 Sb. M. S.

Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého

Zákon č. 114/1929 Sb., o výkonu lékařské praxe

Zákon č. 117/1852 Sb., obecní o zločinech, přečinech a přestupcích

Zákon č. 119/1873 ř. z., řád soudu trestního
Zákon č. 121/1873 ř., o vzdělávání seznamů porodnických
Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky
Zákon č. 133/1920 Sb., jímž se zřizují zvěrolékařské komory
Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
Zákon č. 154/1923 Sb., o vojenském kázeňském a kárném právu
Zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
Zákon č. 220/1896 ř. z., o osobních daních z příjmu
Zákon č. 220/1991 Sb., o české lékařské komoře, české stomatologické komoře a české lékárnické komoře
Zákon č. 3/1918 Sb., o Nejvyšším správním soudě a řešení kompetenčních konfliktů
Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování
Zákon č. 381/1991 sb., o komoře veterinárních lékařů české republiky
Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Zákon č. 41/1889 ř. z., branný zákon
Zákon č. 41/1929 Sb., o lékařských komorách
Zákon č. 419/1919 Sb., o oprávnění vykonávati lékařskou praxi na území státu československého
Zákon č. 6/1892 Sb., o lékařských komorách
Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 946/1811 ř. z., všeobecný zákoník občanský
Zákon č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta
Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Judikatura

Nález Nejvyššího správního soudu Československé republiky ze dne 19. ledna 1935
č. 18.502/34

Nález Nejvyššího Správního soudu Československé republiky ze dne 22. prosince
1921 č. 17.065/21

Nález Nejvyššího správního soudu Československé republiky ze dne 3. července

1940, č. 4734/37-4

Nález Nejvyššího správního soudu Československé republiky ze dne 3. července 1940, č. 4734/37-4

Nález Nejvyššího správního soudu Československé republiky ze dne 3. ledna 1927 č. 27.058/26

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 14. října 2008 sp. zn. 6/2009 Sb., bod 58, 59, 111

Nález Ústavního soudu ze dne 29. září 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03

Nález Ústavního soudu ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04, bod VI

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 12. ledna 1926, sp. zn. Rv 1413/25

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 12. ledna 1926, sp. zn. Rv 1413/1925

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 12. ledna 1926, sp. zn. Rv 1413/1925

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. října 1928, sp. zn. Rv I 8/1928

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. dubna 1935, sp. zn. Rv I 1203/1934

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 4. března 1925, sp. zn. Rv I 66/1925

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 4. dubna 1930, sp. zn. R I 98 /30

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 9. června 1927, sp. zn. Rv I 1816/1926

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu Československé republiky ze dne 10. března 1924 č. 4190/24

Usnesení Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 7. července 1935, sp. zn. Zm I 672/1934

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. listopadu 2010, sp. zn. 3 Tdo 777/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. listopadu 2009, sp. zn. 8 Tdo 1268/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. března 2005, sp. zn. 7 Tdo 219/2005

Časopisecké články, sborníky a ostatní prameny

DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. Několik poznámek k aktuálním rozhodnutím soudů ve věcech náhrady škody na zdraví a kompenzace imateriální újmy. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 15, s. 562-567

FORMÁNKOVÁ, Vlasta. Ústavněprávní aspekty náhrady škody a imateriální újmy na zdraví. *Zdravotnictví a právo*, 2008, roč. 3, č. 03 - 04, s. 17-19

KRÁLÍK, Lukáš. In VOJÁČEK, Ladislav, TAUCHEN, Jaromír, SCHELLE, Karel (eds.). *Proměny soukromého práva: Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 103 -111

Lékaři, zubní lékaři a farmaceuti 2013: Zdravotnická statistika. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2014, s. 13

MIKYSKA, Martin. Náhrada škody újmy na zdraví podle návrhu nového občanského zákoníku - krok kupředu nebo zpět? *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 22, s. 826-830

PEŠEK, Jiří In MALÝ, Karel, SOUŠA, Jiří jr. (eds). *Městské právo ve střední Evropě: Sborník příspěvků z mezinárodní právnické konference "Práva městská Království českého" z 19.-21. Zář 2011, Praha*. Praha: Karolinum, 2013, s. 58

SOKOL, Tomáš. Ublížení na zdraví způsobené zdravotnickými pracovníky. *Právní rádce*, 2005, roč. 13, č. 11, s. 45-48

TOMANČÁKOVÁ, Blanka. Kolikrát ještě budeme diskutovat kolik za lidské utrpení? *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 3, s. 99 – 101

VONDRÁČEK, Lubomír, KUČKOVÁ, Eva. *Stížnosti při poskytování zdravotních služeb*. e15.cz, 20. května 2013 [cit. 12. června 2015]. Dostupné na: <http://zdravi.e15.cz/clanek/mlada-fronta-zdravotnicke-noviny-zdn/stiznosti-pri-poskytovani-zdravotnich-sluzeb-470439> >

Shrnutí

Ve své práci jsem se zabýval problematikou právní odpovědnosti lékaře při výkonu jeho povolání napříč nejdůležitějšími právními systémy, které více či méně ovlivnily postavení a právní odpovědnost lékaře tak, jak je známá a běžná dnes. Práce osvětluje pozoruhodnou řadu institutů a právních řešení odpovědnosti lékaře, ve kterých se nechala současná česká právní úprava notně inspirovat v minulosti.

V první části práce stručně ukazují, kde a jakým způsobem právní odpovědnost lékaře vznikla. Dále se podrobněji zaměřuji na úpravu právní odpovědnosti lékaře v římském právu, které mělo dalekosáhlý vliv na právní kultury evropských zemí, včetně zemí českých. V poslední části práce věnuji značnou pozornost právní odpovědnosti lékaře a systému jednotlivých druhů odpovědnosti v období novověku.

V průběhu celé práce průběžně – nikoli chronologicky – ihned komparuji jednotlivé právní systémy a hodnotím, do jaké míry jsou historické právní úpravy odpovědnosti lékaře použitelné v moderním světě, kde a v čem lze vliv historických právních norem a institutů odpovědnosti lékaře v platném právu sledovat a jak velké změny a úpravy muselo moderní právo v oblasti odpovědnosti lékaře oproti minulosti provést. Díky tomu může čtenář jasně pochopit podstatu a význam jednotlivých druhů právní odpovědnosti lékaře v historických souvislostech.

Abstract

In my thesis I have focused on the issue of the legal liability of physicians in their profession through the most important legal systems, which more or less influenced the position and legal liability of the physicians to the form, which is known and used at the present time. My thesis discovers noteworthy group of institutes and legal solutions of liability of the physicians, in which present Czech legal system let to be inspired in the past.

In the first part of my thesis I briefly show, where and how the legal liability of physicians was established. Further I focus in detail on the legal modifications of liability of physician in Roman law, which influenced the legal cultures in European countries very deeply. In the last part of my thesis I pay a significant attention to the legal liability of the physician and to the system of particular form of liability during modern times.

During the whole thesis I immediately – not chronologically – compare particular legal systems and judge, in what measure the historical legal arrangements of the liability of physicians are applicable in the modern world, where and in what way the influence of the historical legal norms and institutes of the liability of physicians is visible in the valid law and how big changes and modifications had to be done in modern law in comparison with the past times. Thanks to that the reader can clearly understand the meaning and reason of the particular forms of legal liability of the physician in the historical context.

Seznam klíčových slov – key words

Česky

Odpovědnost lékaře

Náhrada škody

Škoda na zdraví

Právní úprava

Srovnání

English

Liability of physician

Compensation of damage

Health damage

Legal arrangement

Comparison